

HOOP EN ZEGEN

60 JAAR STAATKUNDIG GEREFORMEERDE
KIESVERENIGING "DE HOOP" TE RIDDERKERK

HOOP EN ZEGEN

60 jaar Staatkundig Gereformeerde Kiesvereniging
"DE HOOP"
te Ridderkerk

WOORD VOORAF

Dit herdenkingsboekje is uitgegeven ter gelegenheid van het 60-jarig bestaan van de Staatkundig Gereformeerde kiesvereniging "De Hoop" te Ridderkerk. Mede door de vele foto's en andere illustraties belicht dit historisch overzicht een boeiend en karakteristiek facet van de Ridderkerkse geschiedenis. Het mocht de betrokkenheid van de ouderen, maar zeer zeker ook van de jongeren tot onze partij en in het bijzonder tot onze kiesvereniging versterken.

De kiesvereniging is op 2 december 1922 in het leven geroepen, bijna 5 jaar nadat op 24 april 1918 de Staatkundig Gereformeerde Partij op een vergadering in Middelburg werd opgericht. Deze Zeeuwse vergadering stond onder voorzitterschap van ds. J.R. van Oordt, die in november 1918 predikant in Ridderkerk werd. Op zijn initiatief kreeg de Ridderkerkse kiesvereniging de naam "De Hoop". Met deze naam werd de wens uitgesproken dat de Staatkundig Gereformeerde Partij aan haar roeping beantwoorden mocht, ook in Ridderkerk. Haar vertegenwoordigers hebben immers als taak de overheid er op te wijzen dat Gods Woord het richtsnoer behoort te zijn, niet alleen in ons persoonlijk leven, maar ook op maatschappelijk en staatkundig terrein. Dan alleen is er hoop voor de toekomst.

In deze 60 jaren hebben de vertegenwoordigers van de S.G.P. in de Gemeenteraad naar hun vermogen ervoor gestreden dat alle aspecten van de gemeentepolitiek gesteld zouden worden onder de eis van Gods wet. Zij hebben geijverd voor een voluit Schriftuurlijk Geïnspireerde Politiek, omdat alleen in het dienen en gehoorzamen van de Heere waarachtige zegen ligt voor land en volk.

Dankbaarheid past ons enerzijds, wanneer we zien dat de Heere ons in deze 60 jaren een ruime plaats gegeven heeft in het gemeentelijk overheidsorgaan. Verootmoediging anderzijds, wanneer we zien op alle tekortkomingen en gebreken, waarmee het werk van de kiesvereniging en de fractie in de Gemeenteraad verricht is.

Dit gedenkboekje belicht het verleden; Gods Woord werpt Haar schijnsel over de toekomst. Deze moet ons met zorg vervullen, daar de mens der zonde zich in toenemende kracht en bruutheid

openbaart en de geest van revolutie ons volksleven geheel en al doortrekt. De S.G.P. mocht getrouw blijven aan de beginselen die hun grondslag vinden in Gods Woord; haar vertegenwoordigers mochten het volk in getrouwheid wijzen op de enige weg des behouds. Daarvan heeft de grote staatsman en evangeliebelijder van de vorige eeuw, mr. G. Groen van Prinsterer, gezegd: "Gelukkig Nederland, indien het behoefte gevoelt om weder te keren tot de God, Wiens duizendwerf verbeurde gunst misschien nog voor ons weggelegd is; indien het leert dat elke ware herziening van de grondwet met het aannemen van Gods wet begint".

Moge Gods zegen rusten op alle arbeid die door de kiesvereniging en de vertegenwoordigers in de Raad in de komende jaren zal worden verricht; de Heere zij ons een Toevlucht van geslacht tot geslacht.

B. Stolk.

VERANTWOORDING

Het is de laatste jaren gebruik geworden dat kerken, verenigingen en scholen bij een jubileum een gedenkboekje uitgeven. Zo ook onze kiesvereniging.

Het bestuur meende de samenstelling van het gedenkboekje aan mij te moeten opdragen. Ik heb het met veel genoegen mogen doen. Daarbij stonden mij ten dienste de notulenboeken en het archief van de kiesvereniging. Helaas is het notulenboek met de verslagen van de vergaderingen, die gehouden zijn in de periode 1931-1940, in 1940 door de Duitse bezetter in beslag genomen. Na de oorlog bleek dit boek onvindbaar te zijn.

Ten behoeve van de sfeertekening is in het Historisch Overzicht vaak letterlijk geciteerd uit de notulenboeken. De citaten staan tussen aanhalingstekens. De lezer zal het mij niet euvel duiden, dat ik het predikaat "de heer" in het Historisch Overzicht heb weggelaten.

Dank is verschuldigd aan de heer G. van den Boogaard, die een aantal hem schriftelijk gestelde vragen heeft beantwoord, en aan de heer M. Veldhoen, die in zijn bijdrage terugkijkt op zestien jaar gemeenteraadswerk.

De archivaris van de gemeente Ridderkerk, de heer J.W.A. van der Blom, wordt dank gezegd voor het verstrekken van ons ontbrekende gegevens.

Tenslotte een woord van dank aan degenen die fotomateriaal beschikbaar stelden.

Moge deze uitgave bijdragen tot de groei van de kiesvereniging en tot meer actieve belangstelling van de leden voor het werk van de S.G.P.

September 1982

Anton den Ouden.

HISTORISCH OVERZICHT

1. Het eerste decennium

1.1 De oprichting

Zaterdag 2 december 1922.

In de consistoriekamer van de Gereformeerde Gemeente te Ridderkerk zijn vijftien personen bijeen onder leiding van de plaatselijke predikant, ds. J.R. van Oordt.

De heer J. Schneider, die eerder in de ledenvergadering van de kerk het uitdragen van de Staatkundig Gereformeerde beginselen bepleit had, verzoekt de aanwezigen zich als lid op te geven van de kiesvereniging der Staatkundig Gereformeerde Partij. Allen treden toe, behalve ds. Van Oordt, die af wenste te wachten "hoe het met zijn roeping af zal lopen".¹⁾

ds. Van Oordt.

In het bestuur worden gekozen: J. Schneider, voorzitter; C. Stok, secretaris; C. van Pelt, penningmeester; P. van Wijk, algemeen plaatsvervanger en J. Belder.

Voorgesteld wordt de vereniging de naam te geven van "Bid en werk" of "Waakt". Ds. Van Oordt is echter niet voor een "Bijbelspreuk" en stelt voor de vereniging "De Hoop" te noemen, waarmee wordt ingestemd.

Er wordt gesproken over een verzoek aan ds. G.H. Kersten om voor de vereniging een rede te komen houden, om "de belangen en grondslagen der Staatkundig Gereformeerde Partij uiteen te leggen".

Enkele aanwezigen komen "uit het Ambacht die gaarne naar huis toe willen gaan"; derhalve sluit ds. Van Oordt de vergadering.

In de tweede vergadering, gehouden op 14 december 1922, is al bestuursverkiezing noodzakelijk vanwege het bedanken van C. Stok en C. van Pelt. Gekozen worden W. Stok en C. de Zeeuw.

Na verdeling van de bestuursfuncties is P. van Wijk secretaris, W. Stok penningmeester en J. Belder algemeen plaatsvervanger.

Halverwege de vergadering op 4 januari 1923 treedt W. van Gent jr. binnen, die zich eerst opgeeft als lid en zich al spoedig in het gesprek mengt. Het gaat over te voeren propaganda door middel van het nummer van 30 november 1922 van De Banier, het maandelijks verschijnend-orgaan van de S.G.P. Hij leest ook het stukje voor dat hij in zijn eigen Nieuwsblad wil plaatsen. Hij schrijft daarin dat "alhier een vereeniging is opgericht met drieënveertig leden en dat zij met kandidaten voor Provincie en Gemeenteraad uit zullen komen".

1.2 De vergaderruimte

Enkele leden worden aangewezen op de kerkeraadsvergadering van 5 januari 1923 "eens te gaan spreken om alhier vrij en zonder eenige afspraak te kunnen blijven vergaderen".

Het oude kerkgebouw van de Gereformeerde Gemeente aan de Lagendijk.

Er zijn leden die de consistorie van de Gereformeerde Gemeente niet de juiste plaats vinden voor politiek. Een andere plaats zou meer leden kunnen betekenen, namelijk "die niet van ons kerkverband zijn". De voorzitter vindt "dat we niet kerkistisch moeten zijn, dus niet naar deze muren moeten kijken waar we achter zitten, anders zouden we naar een zaal van een herberg moeten gaan en dat zal ons toch zeker op meerder kosten brengen ook".

C. Stok brengt als kerkmeester verslag uit van de bespreking met de Kerkeraad. Deze geeft toestemming in de consistorie te blijven vergaderen tegen kostprijs van verwarming en verlichting, zodat er geen opspraak kan ontstaan over gratis gebruik.

Op een vraag of de kerk beschikbaar is als de consistorie te klein wordt, antwoordt C. Stok dat er gezegd was dat, als het nodig zou blijken te zijn, het dan nog vroeg genoeg was. Hij gelooft echter niet dat, al wordt de vereniging groot, alle leden iedere vergadering aanwezig zullen zijn.....

De vergaderruimte wordt in orde gehouden door C. Kroos, die daarvoor vijftig cent per vergadering krijgt "en als de kas het toelaat een gratificatie".

Op de convocaties wordt het verzoek vermeld de vloer van de vergaderplaats niet te verontreinigen.

1.3 De eerste maanden

In de eerste maanden wordt vrij frequent vergaderd. Gemiddeld zijn er zo'n vijftig leden aanwezig. Al gauw wordt de kiesvereniging in groter verband betrokken. Op een ingekomen stuk van de kiesvereniging van Vlaardingen, genaamd "Pro Patria", worden de voorzitter, de secretaris en C. Stok afgevaardigd naar een in Rotterdam te houden vergadering op 11 januari 1923, waar een kieskring zal worden opgericht. Uit eigen kring wordt voorzitter J. Schneider voorgedragen als kandidaat bij de statenverkiezingen. In hun verslag aan de vereniging verklaren de afgevaardigden dat het een leerzame vergadering was en dat ze het voor eigen rekening gedaan hadden. Voor dat laatste worden ze hartelijk bedankt.

Als het concept-gemeenteprogram aan de orde is, wordt enige discussie gewijd aan artikel 4, over het subsidiëren van organisaties voor drankbestrijding "wat als zodanig gezegd wordt te hooren tot den blauwen knoop". Sommige leden verklaren dat het niet op hun weg ligt dat te moeten steunen.

Artikel 5 beoogt het oprichten van "bewaarscholen" te bevorderen. Hier wordt niet eensluitend over gedacht. "Moeders kunnen evengoed haar kinderen oppassen". Er wordt ook gesproken over de benoeming van een nieuwe burgemeester. Ter tafel ligt het verzoek van de Christelijk-historischen en de Vrijheidsbonders om hun voordracht van de heer Roos van Vlaardingen te steunen. Slechts drie leden verklaren zich vòòr. Zij zeggen "liever een flinke liberale burgemeester te hebben dan een zoogenaamde dolleerende", met de laatste doelend op gemeentesecretaris Elsinga.

In februari 1923 wordt het bestuur versterkt met J. de Wit en H. Makkenze.

1.4 In de Gemeenteraad

In het voorjaar van 1923 zijn er gemeenteraadsverkiezingen. Op de kiesvereniging komt derhalve de kandidatenlijst aan de orde. Bij een eerste vrije stemming krijgen de volgende personen vijf of meer stemmen van de vijfentwintig aanwezigen: J. Schneider, W. van Gent jr., C. Stok, W. den Otter, D. van der Staaij, Th. Huizer,

J. Schneider met echtgenote.

C. Stok met kinderen.

H. Makkenze en P. van Wijk in dalende volgorde van aantal stemmen. Schneider is niet aanwezig, Van Gent vraagt bedenktijd en de overigen, voorzover aanwezig, wensen niet in aanmerking te komen.

In een volgende vergadering aanvaardden J. Schneider en C. Stok, na stemming en uitgebreide bespreking, hun kandidatuur. Het bestuur wordt gemachtigd de lijst tot vier personen uit te breiden.

Drie weken later neemt D. van der Staaïj zijn kandidatuur aan, terwijl B. de Pauw op de vierde plaats wordt gekozen.

Op 31 mei 1923 kan de tweede voorzitter, H. Makkenze, lijsttrekker Schneider feliciteren met zijn verkiezing tot gemeenteraadslid.

Dan wordt ook een commissie ingesteld om met het raadslid gemeentelijke zaken te behandelen. Daartoe worden gekozen Th. Huizer, W. den Otter, D. van der Staaïj en A. Sonneveldt. In hetzelfde jaar maakt Th. Huizer plaats voor E. Liebeek.

In april 1924 neemt de voorzitter afscheid van de kiesvereniging wegens vertrek naar Drente. Hij wenst zijn opvolger in de Gemeenteraad, C. Stok, toe dat het hem gegeven mocht worden voor de beginselen pal te staan en daarvoor uit te komen wanneer het nodig is.

1.5 De erevoorzitter

Bij geruchte is vernomen dat de Nederlands Hervormde predikant van Ridderkerk, ds. D.J. van der Graaf, de Staatkundig Gereformeerde Partij is toegegaan.

Voorzitter Schneider, het is nog in 1923, krijgt van hem de verklaring dat dat gerucht juist is, maar dat hij zich nog niet als lid opgeeft. Hij hoopt wel aanwezig te zijn als ds. Kersten een spreekbeurt komt houden. Dat gebeurt op 5 december 1923 in de school aan de Kerkweg. Aankondigingen zijn geplaatst in het Advertentieblad en in het Nieuwsblad van Van Gent. Ds. Van der Graaf zou de spreker schrijven dat hij bij hem kan logeren.

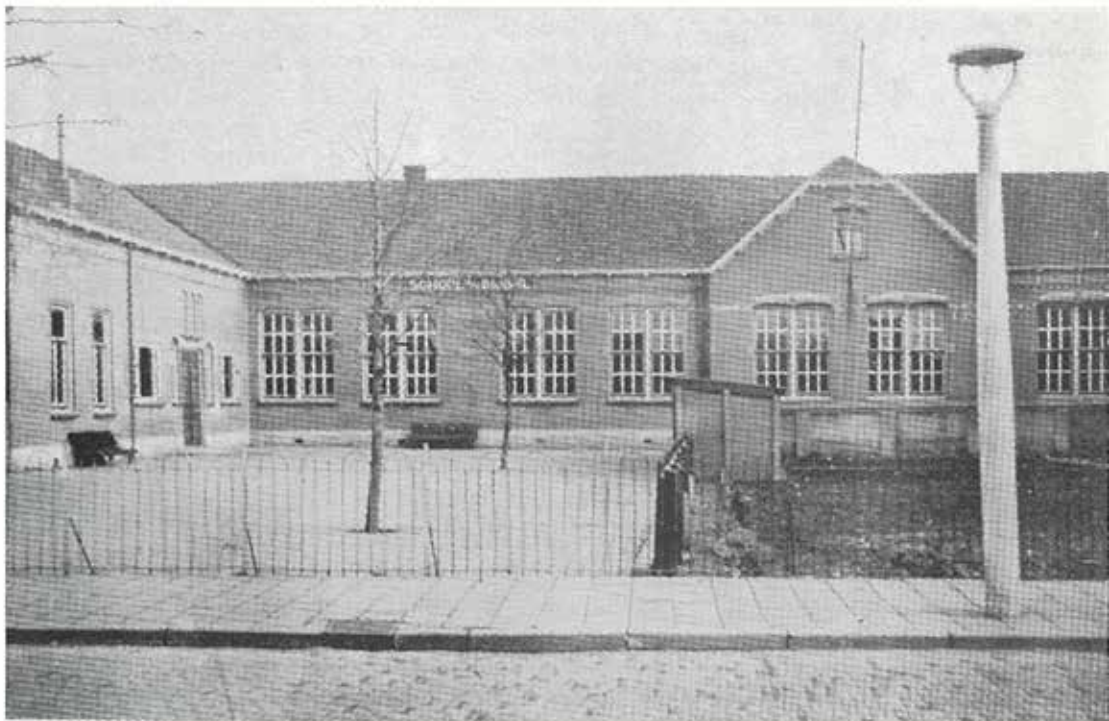
Het lidmaatschap van ds. Van der Graaf blijft onderwerp van geprek. In de ledenvergadering van 2 mei 1924 wordt de vraag gesteld of dominee ook lid der vereniging is, daar hij anders toch moeilijk door het Hoofdbestuur kon worden voorgedragen.²⁾ De afgevaardigden "delen mee dat ditzelfde ook hun gevoelens was, maar om tijdsverspilling op de Algemene Vergadering te voorkomen wilden ze dit niet in het openbaar vragen, maar zochten

Ds. D.J. van der Graaf

gelegenheid dit aan ds. Kersten te vragen, waarvoor zij evenwel niet in de gelegenheid gesteld werden". Besloten wordt alsnog een schriftelijke vraag dienaangaande aan de partijvoorzitter te sturen. In de vergadering van 27 november 1924 wordt ds. Van der Graaf voorgesteld als nieuw lid. Een half jaar later wordt hij tot erevoorzitter benoemd. Hij is tot aanvaarding van deze onderscheiding bereid onder voorwaarde dat ze hem niet steeds op de voorgrond laten treden.

Spoedig daarna houdt hij een referaat over artikel 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis. Daarvan wordt o.a. het volgende verslagen:

De oude School met de Bijbel aan de Kerkweg.

"Artikel 36 is tegenwoordig wel het meest besproken gedeelte van de Geloofsbelijdenis. De bedoeling van dit artikel is aan de regeringen den weg te wijzen, uitgestipt volgens de Schrift. Dit artikel nu is door de Gereformeerde Kerk en de Anti Revolutionaire Partij gewijzigd of wel gedeeltelijk geschrapt. De gewraakte zinsnede luidt: "om te weren en uit te roeien alle valsche godsdienst". Nu zij vooraf vastgesteld dat wijziging van dit artikel op zichzelf genomen geen zonde is, aangezien dit, opgemaakt in 1561 door Guido de Brès, menschenwerk is. Toch zijn door de verschillende geloovigen in onderscheidene landen deze artikelen ondertekend en beschouwd als de ware grond der Christelijke Kerk. Door een verkeerd begrip heeft men zich gestooten aan het woord "uitroeien". Dit woord toch heeft tegenwoordig een andere, ik zou haast zeggen, wreedaardiger betekenis als vroeger. Uit zeer oude geschriften blijkt toch dat steeds bedoeld werd op de uitroeijing der kettersche denkbeelden en niet der ketters zelve".

1.6 Consolidatie

Intussen komt de kiesvereniging haar verplichtingen na door zich te laten vertegenwoordigen op de Algemene Vergadering te Utrecht. De agenda wordt eerst besproken. Na de betreffende vergadering wordt verslag uitgebracht door de gekozen (!) afgevaardigden.

Ds. G.H. Kersten.

De onderwerpen die aan de orde komen dragen meestal een principieel karakter. Kwesties als vrijwillige c.q. verplichte verzekering en vrouwenkiesrecht krijgen veel aandacht. In 1923 spreekt de Algemene Vergadering uit dat "onze vrouwen niet naar de stembus moeten gaan, dat is in strijd met Gods Woord en de roeping der vrouw". Binnen de kiesvereniging wordt daar verschillend op gereageerd.

tot zonde moet maken, wil hij daar de zonde van leeren kennen", de ander "dat ds. Kersten door vrouwen in de

Kamer is gekomen". Praktische onderwerpen komen ook aan de orde, zoals afvaardiging naar rato van het aantal leden en de verschijningsfrequentie van De Banier.

Uit het jaarverslag van de penningmeester over 1923 blijkt een tekort in kas. C. Stok stelt voor de penningmeester te laten rondgaan met de pet, wat instemming krijgt, waarna de penningmeester begint met eerstgenoemde. De opbrengst is f. 6,25, zodat nog een tekort resteert van f. 1,47. Enkele leden zullen rondgaan bij de leden die niet aanwezig waren.

De vereniging telt inmiddels vierenvijftig leden.

Het bestuur krijgt een nieuw gezicht. Eind 1923 zijn aftredend en stellen zich niet herkiesbaar J. Belder, J. de Wit³) en C. de Zeeuw. Hun plaatsen worden ingenomen door C. van Die, Th. Huizer en W. Blaak. Een half jaar later wordt H. Makkenze voorzitter in plaats van J. Schneider, die naar Drente vertrekt. De daardoor ontstane vacature wordt vervuld door D. van der Staaij, die spoedig secretaris wordt. Eind 1924 tenslotte maken P. van Wijk en W. Stok plaats voor A. Sonneveldt en J. van Roon.

Voortaan vergadert de kiesvereniging in de school aan de Kerkweg. Het heeft heel wat voeten in de aarde voor men officieel deel uitmaakt van de Statenkring. Onbegrip ten aanzien van het belang

daarvan en gebrekkige communicatie zijn er oorzaak van dat pas eind 1926 aansluiting bij de Statenkring een feit wordt.

1.7 Verdubbelde raadsfractie

In de vergadering van 14 januari 1927 stelt het bestuur voor namen van leden te noemen, welke geschikt kunnen worden geacht voor de kandidatenlijst voor de komende gemeenteraadsverkiezingen. Aldus geschiedt. Met de genoemde personen hoopt het bestuur een vergadering te beleggen. Voorgesteld wordt ook het nieuwe lid G.A. van der Waal daarbij te voegen.

Op 25 februari 1927 zit de erevoorzitter, ds. Van der Graaf, de vergadering voor. Aanwezig zijn vijftientwintig leden. Doel van de vergadering is te komen tot vaststelling van de kandidatenlijst voor de gemeenteraadsverkiezingen. Hij geeft in overweging deze zodanig samen te stellen dat rekening gehouden blijkt te zijn met de verschillende kerkelijke gezindten. Om hieraan tegemoet te komen heeft hij enkele personen uitgenodigd. Deze heren, J.G. Vrolijk, J. de Jong en T. van Kooten geven zich op als lid, terwijl Vrolijk en Van Kooten erin bewilligen dat ze op de kandidatenlijst geplaatst worden. Nadat nog enkele personen zich teruggetrokken hadden, blijft een zevental namen over. Na stemming over de rangschikking ziet de lijst er als volgt uit: 1. G.A. van der Waal, 2. D. van der Staij, 3. A. Sonneveldt, 4. J.G. Vrolijk, 5. T. van Kooten, 6. C. Stok en 7. J. Belder.

Ds. Van der Graaf merkt op dat degenen, die nu aangewezen zijn, zich als mannen behoren te gedragen en dat thans geen teruggaan meer mogelijk is. Verder wijst hij nog op de verantwoordelijkheid welke onze afgevaardigden in de Gemeenteraad dragen. Dat ze niet op eigen krachten mochten bouwen "bij het opkomen voor ons beginsel. Om hierin getrouw te zijn schiet menselijke kracht tekort. In duidelijke woorden wees hij ons den weg waarheen elke christen, maar bovenal zij die een verantwoordelijke positie bekleden, zich behoorden te wenden, want een oprecht bidder komt nimmer beschaamd uit".

Half mei 1927 wordt de propaganda besproken.

Enkele leden vinden dat "wij geen, of zoo weinig mogelijk reclame moesten maken, aangezien de A.R.-bladen dit voor ons wel gedaan hebben, vnl. De Rotterdammer". Toch gaan verschillende stemmen op voor "bekendmaking van ons lijstnummer". De meerderheid blijkt voor strooibiljetten te zijn, echter blijkt de bezorging hiervan

een onoverkomelijk probleem. Men besluit tenslotte advertenties te plaatsen "zoowel bij Van Gent als bij Broekzitter". Bij de gemeenteraadsverkiezingen worden voor de Staatkundig Gereformeerde Partij gekozen G.A. van der Waal en D. van der Staaij.⁴⁾

1.8 Conflict en overleg

In de vergadering van 15 december 1927 is aan de orde het feit dat "vele leden onzer vereeniging bezwaar hadden tegen de houding onzer beide raadsleden, door hen aangenomen bij de laatst in den Raad gehouden stemming betreffende artikel 15 der bouwverordening; velen zijn hierdoor uit hun humeur of worden scheef aangezien".⁵⁾ Er mag verwacht worden "dat zulke revolutionaire verordeningen niet door onze menschen worden gesteund". Aan het oudste raadslid wordt een toelichting gevraagd. Daar ziet hij liever van af, aangezien hij geen lid van de bouwcommissie is. Derhalve geeft D. van der Staaij een toelichting.

"De plicht van het gemeentebestuur is te zorgen voor goede bouwgelegenheid, m.a.w. een bouwplan, opdat elke burger daarvan gebruik kan maken bij eventueelen huizenbouw. Hiervoor tracht zij terreinen in eigendom te krijgen en legt daarop straten aan, zoodat men direct met de noodige materialen kan komen bij de beschikbare gronden. Zij moet den prijs van deze gronden zoodanig berekenen dat zij geen schade, maar ook geen geldelijk voordeel hiervan heeft. Het recht van het gemeentebestuur is, mocht onverhoopt iemand geen gebruik wenschen te maken van bovengenoemde gelegenheid tot huizenbouw en aan andere uithoeken der gemeente de voorkeur geven, waardoor zij genoodzaakt wordt later extra hooge onkosten te maken voor straataanleg, enz. dat zij dan ook aan dezulken de voorwaarden kan opleggen welke noodig zijn tot het zoo klein mogelijk maken van deze onvoorziene uitgaven.

Een groot voordeel heeft de gemeente wanneer b.v. de Kievitsweg, Kerkweg of Mauritsweg blijven zooals zij nu zijn. Worden daar evenwel nog meer huizen aan gebouwd dan moet zij deze bestaande wegen of verbeteren of bestraten. Dit hangt dus geheel af van de willekeur van dat gedeelte der burgerij welke geen gebruik wenscht te maken van de bestaande bouwplannen.

Billijkheidshalve moeten zij dus die grond, welke bestraat wordt later, om niet afstaan".

De commissie van advies functioneert niet zo goed. Sinds 1924 zijn

er enkele mutaties geweest in de samenstelling. Eind 1927 bestaat er zelfs onduidelijkheid over het lidmaatschap van P. van Wijk van deze commissie.

Zowel van de zijde van de raadsleden als die van de commissie is de belangstelling voor overleg niet groot. Soms ook is het praktisch onmogelijk reëel overleg te plegen.

In december 1928 wordt de commissie dan ook ontbonden. Hiervoor in de plaats komt de gehele kiesvereniging. Als de raadsleden zulks nodig achten zal er een vergadering worden uitgeschreven.

Op maandag 10 december 1928 wordt op de ledenvergadering in de consistoriekamer aan de Lagendijk de raadsagenda besproken.

1.8 Rond 1930

Hoewel het ledental van de kiesvereniging, zij het bescheiden, voortdurend stijgt, neemt de belangstelling voor de ledenvergaderingen af. Vanaf 1927 is een dalende tendens waar te nemen. Een absoluut minimale belangstelling is er voor de vergadering van 19 april 1929. Dan zijn acht leden aanwezig. In de loop van 1928 wordt

*A. Sonneveldt met zijn kleinzoon,
de latere ds. H.A. van Bommel.*

C. van Die.

al gesproken over de laksheid van de leden. Zelfs wordt voorgesteld de leden die de vergadering verzuimen een boete op te leggen. Dit gaat velen echter te ver. Na genoemd dieptepunt stijgt de belangstelling weer tot gemiddeld dertig aanwezige leden in 1931.

Het bestuur ondergaat enkele wijzigingen.

In januari 1927 stelt Th. Huizer zich niet meer herkiesbaar. De vacature wordt moeizaam vervuld. Het bestuur "werd tenslotte dit gehaspel moede en vroeg wie zich beschikbaar wilde stellen voor penningmeester. B.C. de Jong gaf zich hiervoor op zoodat deze beschouwd werd als te zijn gekozen". In 1929 bezetten P. van der Vorm, die secretaris wordt, en G.A. van der Waal de bestuurszetels die vrijgekomen waren doordat achtereenvolgens J. van Roon en D. van der Staaij zich terugtrokken.

In de vergadering van 14 november 1930 wordt een ingekomen schrijven voorgelezen, waarin voorzitter H. Makkenze meedeelt dat hij zich onttrekt aan de vereniging. Spoedig daarna wordt in de vacature voorzien door de verkiezing van A. Nugteren. A. Sonneveldt wordt de nieuwe voorzitter.

Regelmatig wordt door een der (bestuurs)leden een referaat gehouden. Onderwerpen zijn o.a. "Geloof en Roeping" en "Luther en Zwingli".

De bestuursleden zijn doorgaans druk met het uitnodigen van sprekers, overigens met wisselend succes.

Op 19 juli 1929 wordt in de kerk aan de Lagendijk door ds. Leenmans een rede uitgesproken. In december 1929 besluit het bestuur ds. Leenmans weer uit te nodigen voor een spreekbeurt. In de ledenvergadering "wijst men erop dat het een Hervormde predikant is. Men gelooft dat, wanneer ds. Leenmans hier een spreekbeurt komt vervullen, er velen zullen komen van Hervormde richting, wat nog vruchten kan afwerpen voor de partij". Ds. Leenmans heeft echter geen vrije avond meer over. De heer Van Dis is echter bereid gevonden "een avond voor ons op te treden".

In een gedachtenwisseling over de schoolartsen blijkt niemand voor dit instituut te zijn. Immers "wanneer de schoolgaande kinderen onder toezicht staan van de schoolartsen, zijn de ouders geen baas meer over hun eigen kinderen. Ook kan niemand die kinderen onderhouden als ze versterkende middelen noodig hebben, hetzij voedsel of andere dingen. De vraag rijst dan of daar voor gezorgd kan worden door de gemeente, wat door het raadslid Van der Staaij wordt betwijfeld".

D. van der Staaij.

A. Nugteren.

In de jaarvergadering van 1930 wijst de voorzitter "op de slechte toestand, hoe overal een algemeene malaise is waar te nemen en dat onze krachten hierin tekort schieten. Spreker hoopt dat in ons gevonden mocht worden de verwachting op den Heere".

In dezelfde vergadering zegt de secretaris de laatste gemeenteraadsvergadering nog bijgewoond te hebben en geeft een ieder in overweging om dat ook eens te doen. Hij hoopt "dat beide afgevaardigden gewaardeerd zullen worden en niet worden afgekampt, zooals we soms moeten vernemen. J. Belder stelt voor zulke personen te royeren. Besloten wordt om zulke personen aan te brengen bij het bestuur en dan met de aanklager en de schuldige te bespreken over de wijze van verachting of dergelijke uitlatingen. Hierna zal dan met de leden over zulk een persoon worden gesproken".

In 1931 zijn er weer gemeenteraadsverkiezingen. Bij de vaststelling van de kandidatenlijst worden de zittende raadsleden met grôte meerderheid gekozen. Beiden vragen echter bedenktijd. Aanvaarding van hun kandidatuur is moeilijk vanwege "de opoffering van hun tijd, en dat niet alleen, doch de spot en hoon die ze te verduren hebben van hun tegenpartij". Na veel aandringen, met name van de zijde van de voorzitter, neemt Van der Waal zijn benoeming aan. Van der Staaij volgt later.

Na stemming ziet de kandidatenlijst er als volgt uit: I. G.A. van der

Waal, 2. D. van der Staaij, 3. A. Sonneveldt, 4. J.G. Vrolijk, 5. Th. Huizer, 6. J. Belder en 7. A. Nugteren.

In de vergadering van 27 juni 1931 spreekt de voorzitter zijn teleurstelling uit over de verkiezingsuitslag. Hij constateert een deels onstandvastige achterban. Hij verblijdt er zich echter over dat de oude raadsleden toch weer in de nieuwe Raad vertegenwoordigd zijn. Er wordt uitgebreid gediscussieerd over de komende wethoudersbenoeming. Voorgesteld wordt de raadsleden wethouders te laten kiezen uit de "rechtsche" groepen, nl. de Anti Revolutionaire Partij en de Christelijk Historische Unie. Talrijke personen zijn het daar niet mee eens vanwege de onwelwillende houding van de A.R. ten opzichte van de S.G.P.

Het raadslid G.A. van der Waal is een wethouderszetel aangeboden. Hij kan die echter niet aanvaarden om persoonlijke redenen. Bovendien acht hij het "geen vooruitgang voor de partij". Overigens vindt hij het niet in strijd met het beginsel de benoeming van een A.R.- of een C.H.U.-wethouder te steunen.

Besloten wordt dat de raadsleden op A. van Vliet van de A.R. en A. Molendijk van de C.H.U. zullen stemmen.

In de loop van 1931 telt de kiesvereniging ongeveer zeventig leden, waartoe inmiddels ook B. van der Graaf en S. van Galen behoren.

2. De naoorlogse jaren

2.1 Wederoprichting

In de oorlog wordt het notulenboek van de kiesvereniging door de bezetter in beslag genomen. Het verenigingsleven in de dertiger jaren blijft daarom in nevelen gehuld.⁶⁾

In februari 1935 bedankt D. van der Staaij als raadslid. A. Sonneveldt volgt hem op. Bij de gemeenteraadsverkiezingen in 1935 worden voor de S.G.P. gekozen G.A. van der Waal en A. Sonneveldt. In 1939 evenzo.

Op 19 april 1940 wordt voor het laatst vergaderd. In het eerste oorlogsjaar overlijdt A. Sonneveldt. B. van der Graaf neemt de opengevallen plaats in de Gemeenteraad in.

*De installatie van burgemeester J.H. Crezée (1935).
Links zittend: A. Sonneveldt, links staand: G.A. van der Waal.*

7 september 1945.

Onder leiding van waarnemend voorzitter S. van Galen zijn vierenwintig leden bijeen. In zijn openingswoord memoreert hij de gebeurtenissen van vijf jaar bezetting door een niets ontziende en barbaarse Duitse vijand. Hij spreekt de wens uit "dat we gezamenlijk weer mogen optrekken tot verbreiding onzer staatkundige beginselen".

Vanwege het overlijden van de bestuursleden A. Sonneveldt en C. van Die en het bedanken van tweede penningmeester A. Visser wordt bestuursverkiezing gehouden. Ds. Chr. van de Woestijne neemt zijn benoeming tot voorzitter niet aan vanwege drukke ambtelijke arbeid.⁷⁾ Uiteindelijk wordt secretaris B. van der Graaf tot voorzitter gekozen. In de drie vacatures wordt voorzien door verkiezing van J.W. van Belle, M. Cammeraat, die secretaris wordt, en J. Oudijn.

In de herfst van 1945 woeden er zware stormen over de S.G.P. Partijleider ds. G.H. Kersten wordt op lichtvaardige wijze uitgezuiverd uit de Tweede Kamer, begeleid door lastercampagnes in de pers. De kiesvereniging leeft hartelijk mee. In een poging ds. Kersten te rehabiliteren worden lijsten voor handtekeningen spoedig volgetekend.

2.2 De Noodgemeenteraad

Burgemeester Crezée van Ridderkerk stelt de heer M.J. Kaashoek aan als vertrouwensman van de S.G.P. om een aantal kiesmannen op te geven die de Noodgemeenteraad moeten kiezen.

Kaashoek meent deze opdracht buiten de kiesvereniging om uit te moeten voeren. Zijn houding, versterkt door de hem opgelegde geheimhouding, en die van de burgemeester vinden veel onbegrip. Bovendien blijken de kiesmannen ten onrechte vooruit te lopen op uitspraken van de Politieke Opsporingsdienst.

Op 4 oktober 1945 wordt in het gemeentehuis onder leiding van de burgemeester vergaderd. Besloten wordt de Raad samen te stellen in de volgende verhouding: Anti Revolutionaire Partij vijf zetels, Christelijk Historische Unie drie zetels, Sociaal Democratische Arbeiders Partij drie zetels, Vrijzinnig Democraten drie zetels en de Staatkundig Gereformeerden drie zetels.

Het woord is weer aan de kiesverenigingen. Kiesvereniging "De Hoop" besluit de lijst van 1939 aan te houden en draagt voor I. G.A. van der Waal, 2. B. van der Graaf en 3. S. van Galen.

Na deze affaire bedankt M.J. Kaashoek als lid.

S. van Galen.

Hoezeer de S.G.P.-raadsleden de andere christelijke partijen ook voorhouden dat het kiezen van een linkse wethouder niet in overeenstemming met Gods Woord is, nochtans blijven die partijen bij hun voornemen een rechtse en een linkse wethouder te kiezen. De uitslag luidt dan ook dat de rechtse heer Van Splunder en de linkse heer De Zeeuw tot wethouder worden gekozen.

Overwogen wordt de commissie van advies weer in het leven te roepen. Het raadslid Van der Waal stelt echter dat, als een lid iets bijzonders heeft aangaande gemeenteraadszaken, hetzij ter toelichting, hetzij ter terechtwijzing, hij altijd naar de raadsleden kan komen om te praten. De voorzitter onderstreept dat. Men ziet er dan ook maar van af de commissie weer in te stellen.

2.3 De Hoop II en III

Op 14 februari 1946 wordt in de Christelijke school te Oostendam de plaatselijke kiesvereniging "De Hoop II" weer opgericht, mede op verzoek van de kiesvereniging van H.I. Ambacht. Van de vooroorlogse situatie is weinig bekend. Op de ledenvergadering van 25 november 1926 zijn drie bestuursleden van de kiesvereniging van H.I. Ambacht aanwezig die "namens een paar vrienden van Oostendam" spreken. Die wensten geen lid van de Ridderkerkse kiesvereniging te zijn, maar wilden wel graag een kandidaat aanwijzen voor de gemeenteraadsverkiezingen.

Ridderkerk acht dat niet juist en adviseert de Oostendammers een onderafdeling op te richten. In de oorlog gaat deze afdeling te gronde.

De heroprichtingsvergadering wordt voorgezeten door B. van der Graaf, die in zijn openingswoord prof. De Vries van de Economische Hogeschool aanhaalt, die de Staatkundig Gereformeerde Partij meende te moeten rangschikken bij de uiterst rechtse groep zonder toekomst.

"Wanneer men de S.G.P. conservatief noemt omdat ze wenscht vast te houden aan Gods Woord als enige grondslag ook voor het staatkundig leven, ja, dan mogen ze ons conservatief noemen. Dan dragen wij dien naam met eere. (...) Dan zeggen wij met Groen van Prinsterer: In ons isolement ligt onze kracht", aldus de voorzitter. Na stemming heeft het bestuur de volgende samenstelling: J. Alderliesten, voorzitter; B. de Pauw, secretaris; P. de Jong, penningmeester en L. de Lijster, algemeen adjunct.

De kiesvereniging zal geheel zelfstandig zijn. Alleen de kandidaatstelling voor de Gemeenteraad zal gezamenlijk geschieden. Daarin is Ridderkerk ook niet zelfstandig.

De ledenlijst telt vijftien adressen.

In de praktijk blijkt "De Hoop II" zich te oriënteren op de kiesvereniging van H.I. Ambacht, wat door Ridderkerk wordt betreurd.

In 1946 wordt ook een afdeling van de kiesvereniging in Bolnes opgericht onder de naam "De Hoop III" met als voorzitter L. Vermeulen en als secretaris L. Bakker. Aanvankelijk telt de afdeling vijftien leden. In 1948 wordt "De Hoop III" opgeheven.

2.4 Een gemeenschappelijke lijst?

In januari 1946 krijgt de kiesvereniging het verzoek van de Anti Revolutionaire Partij en van de Christelijk Historische Unie om besprekingen te voeren om te komen tot samenwerking bij de a.s. gemeenteraadsverkiezingen. Het bestuur meent aan dat verzoek te moeten voldoen en niet bij voorbaat afwijzend te reageren. De verwachtingen zijn echter niet hoog gespannen. Vooral de stemplicht wordt waarschijnlijk een ernstig bezwaar. "Want daar kan van onze kant onder geen voorwaarde reclame voor worden gemaakt". Op 28 januari 1940 worden de eerste besprekingen gehouden in de Dr. Kuyperschool. S.G.P.-afgevaardigden zijn B. van der Graaf, G.A. van der Waal en J.W. van Belle. Voor de A.R. zijn de heren Van Dijk, Van Wingerden, A.R. van Nes, Broere en Baan aanwezig en namens de C.H.U. ir. F. Sprey en de heer Van 't Zelfde.

Van S.G.P.-zijde merkt Van der Waal op dat er wel moeilijkheden zullen rijzen vanwege principiële verschillen. Van der Graaf herinnert eraan "dat wij toch niet voor niets gescheiden zijn". Algemeen blijkt men van oordeel dat getracht moet worden tot samenwerking te komen. Elk der partijen stelt een concept-program

op. Van der Graaf en Van der Waal doen dat op basis van het gemeenteprogram.

Op 18 februari 1946 wordt door de drie partijen weer vergaderd. De concept-programma's blijken niet zo veel uiteen te lopen. Dat van de C.H.U. wijkt nog het meest af. De samenstelling van de lijst naar partij is een groot probleem, waar men echter uitkomt.

Besloten wordt de kiesverenigingen de volgende vragen voor te leggen:

Vraag I: Gaat de kiesvereniging ermee akkoord dat de drie partijen met één lijst uitkomen?

Vraag II: Gaat de kiesvereniging ermee akkoord dat deze lijst als volgt wordt samengesteld: 1. A.R., 2. C.H.U., 3. S.G.P., 4. A.R., 5. C.H.U., 6. S.G.P., 7 en 8. A.R., 9. S.G.P., 10. C.H.U. en vervolgens om de beurt A.R., C.H.U. en S.G.P.

Overeengekomen wordt nog dat, wanneer er een vacature ontstaat, door de kandidaten bedankt wordt tot de eerstvolgende partijgenoot. Op 5 maart 1946 worden deze vragen de leden voorgelegd. De voorzitter zet uiteen wat het doel is van het uitkomen met één lijst, nl. zo weinig mogelijk stemmenverlies voor de rechterzijde van de Gemeenteraad. Immers, bij het uitkomen met drie afzonderlijke lijsten bestaat de mogelijkheid dat het stemmenoverschot van elk van die lijsten kleiner zou zijn dan een overschot van een der linkse lijsten. Dat zou betekenen dat er een linkse kandidaat meer in de Gemeenteraad zou komen.

Tijdens de bespreking komen voor- en tegenstanders aan het woord. Voornamelijk zakelijke argumenten worden aangevoerd. Voorstanders zien winst, tegenstanders zijn bang voor het oordeel van de eigen achterban. Schriftelijke stemming levert veertien stemmen voor en tweeëndertig stemmen tegen op, terwijl er twee blanco stemmen. Als de leden te horen krijgen dat het bestuur er grotendeels voor is, lijkt het net of er verschillende tegenstemmers anders gestemd zouden hebben als ze dat geweten hadden.....

De S.G.P. komt dus met een eigen lijst uit. Het antwoord wordt ir. F. Sprey schriftelijk medegedeeld.

De kandidatenlijst luidt als volgt:

1. B. van der Graaf	6. A. van der Pol
2. G.A. van der Waal	7. J. van Roon
3. S. van Galen	8. P. van Wingerden
4. J.W. van Belle	9. J. Alderliesten
5. A. Nugteren	10. L. Vermeulen

Ten behoeve van deze verkiezingen wordt een propaganda-

commissie benoemd, bestaande uit het bestuur en vijf leden. Juist vijf omdat er in de gemeente vijf grotere centra te onderscheiden zijn. Voor Ridderkerk wordt benoemd A. Oudijn, voor Slikkerveer A. Vlasblom, voor Rijsoord A. Verveer en voor Bolnes L. Vermeulen. Oostendam wijst zelf een persoon aan.

Bij de gemeenteraadsverkiezingen in 1946 worden de eerste drie kandidaten gekozen. Dat betekent een winst van 1 zetel ten opzichte van de verkiezingsuitslag van 1939.

2.5 25-jarig bestaan

Intussen kwijt de kiesvereniging zich van haar taak zich te laten vertegenwoordigen op "hogere" vergaderingen en namen op te geven voor de kandidatenlijsten der S.G.P. voor de verkiezingen van de Tweede Kamer en de Provinciale Staten. In de vergadering van 6 februari 1946 worden na het gewaardeerde advies van student C. Hegeman de volgende namen genoemd voor de kandidatenlijst voor de Tweede Kamerverkiezingen: ds. G.H. Kersten (ter rehabilitatie), ds. P. Zandt, ir. C.N. van Dis, dhr. J. van Bochove, burgemeester D. Kodde, de heren A.J. Kersten, W. van Leeuwen, B. van Woerden, J.W. van Houdt, W. van de Vate en K. Pot. Voor de kandidatenlijst voor de Statenverkiezingen worden genoemd: ds. P. Zandt, de heren A.J. Kersten, A. Vlasblom, P.J. Lamoré, A.J. de Heer, J. Koppelaar, J. Vermeulen, B. van der Graaf en H. van Rossum.

Er wordt vergaderd in de school aan de Kerksingel, die gehuurd wordt voor f. 1,— per avond. Schoolschoonmaakster juffrouw Van der Weiden krijgt een kleine vergoeding "voor het opruimen van de nalatenschappen van onze ledenvergaderingen". De secretaris stelt voor "zoveel mogelijk asbakjes mede te brengen".

Op een bestuursvergadering stelt de penningmeester voor "een collectezakje aan te schaffen, want er werd de laatste vergadering aanmerking gemaakt op het collecteren met een hoed of schaalte. Van Belle zal proberen een zakje te maken".

De leden maken druk gebruik van de rondvraag om gemeentelijke problemen aan de orde te stellen. Voorbeelden daarvan zijn: danswoede, straatslenterij van de jeugd vooral op zondag, rijden van bussen van de Ragom op zondag en de nieuwe begraafplaats.

Op 22 januari 1948 wordt de jubileumvergadering gehouden in

verband met het 25-jarig bestaan van de kiesvereniging. Aanwezig in gebouw "Obadje" zijn ruim honderddertig man aan leden, belangstellenden en afgevaardigden van naburige kiesverenigingen. In een kernachtig openingswoord zegt de voorzitter dat "gemengde gevoelens van blijdschap en droefheid ons vervullen. (...) Onze partij is in het belang van land en volk werkzaam geweest, al ging het ook met menigvuldige zwakheden gepaard. Ook onze afdeling heeft getracht zoveel mogelijk de beginselen, die zijn naar Gods Woord, uit te dragen op staatkundig terrein. Dat we dit hebben mogen doen stemt tot blijdschap. Anderzijds zijn we vervuld met zorg, gezien de toestand van land en volk. (...) Mocht er eens waarachtig schuld-besef gevonden worden en een wederkeren tot God en Zijn Woord, niet alleen in ons land, maar ook daarbuiten; dan zou er verwachting wezen". Een bijzonder welkom richt hij aan het adres van de heer A. Vlasblom van Delft en de heer J. van Bochove van Zeist.

De laatste spreekt vervolgens over het Communisme: het ontstaan, de voortgang en het heden.

"Wat we te horen krijgen over hetgeen het Communisme vooral achter de schermen blijkt te doen in onze tijd en wat er boven ons hoofd hangt, doet ons de koude rillingen over het lijf gaan", aldus de verslaggever. Echter "God regeert. Hij voert Zijn Raad uit, ook in het woelen en werken der volken. Mochten we maar leren tot Hem de toevlucht te nemen".

In de pauze wordt er getrakteerd op thee, kaakjes en sigaren. Daartoe zijn enkele jongedames uitgenodigd.

Voorgesteld wordt zowel ds. Kersten als ds. Zandt een telegram met zegenbede te zenden. Vervolgens spreken de heer Vlasblom van Delft en de afgevaardigden van naburige kiesverenigingen een felicitatie uit en wensen de kiesvereniging 's Heeren zegen toe.

Hierna geeft de voorzitter "een kort verslag aangaande het leven en werken onzer kiesvereniging in de vijftwintig jaren die achter ons liggen".

Op verzoek van de voorzitter sluit de heer F. van der Vlis deze bijzondere vergadering met dankgebed.

Ingekomen stuk op de eerstvolgende ledenvergadering is een telegram met zegenbede van ds. Kersten.

3. Het tijdperk—Van der Graaf

3.1 Rond 1950

Het jaar 1948 is een bewogen jaar voor de Staatkundig Gereformeerde Partij. Een Comité van Bezwaarden geeft een brochure uit, getiteld "Bouwen en niet breken". Door de Ridderkerkse kiesvereniging wordt er niet veel aandacht aan geschonken. De voorzitter verwijst naar de partijleiding. Onduidelijkheid overheerst en na enige tijd hoort men er niets meer van.

In hetzelfde jaar overlijdt de erevoorzitter van de partij, ds. Kersten. In de ledenvergadering van 1 oktober 1948 herdenkt voorzitter Van der Graaf hem in zijn openingswoord, hem schetsend als "een man met grote gaven en genade bedeed. Rusteloos heeft hij gearbeid zowel op kerkelijk als op staatkundig terrein. Steeds heeft hij pal gestaan voor de inzettingen des Heeren in Gods Woord ons beschreven, daarbij schimp en laster trotserend. Ons past diepe eerbied bij de nagedachtenis van hem, die van ons heengegaan is".

Op de boomplantdag in Westkapelle op Walcheren, waaraan ook Ridderkerk een bijdrage heeft geleverd, spreekt burgemeester Kodde van Zoutelande. Bij die gelegenheid nodigt burgemeester Crezée van Ridderkerk hem uit voor een tegenbezoek. Burgemeester Kodde hoopt dan ook voor de kiesvereniging te spreken.

Op 2 maart 1949 is het zover. Er is veel belangstelling voor de buitengewone vergadering in "Obadja". Helaas is burgemeester Kodde door ziekte verhinderd. Echter heeft mijnheer Van der Vlis zich bereid verklaard als plaatsvervanger op te treden. Deze houdt een rede met als titel: "De Verlichting, haar oorzaken en gevolgen". Na het uitspreken van de rede meent de voorzitter te mogen zeggen dat de aanvankelijke teleurstelling grotendeels is vergoed.

De vergadering wordt besloten door de pastor loci der Gereformeerde Gemeente, ds. Chr. van de Woestijne.

In de winter van 1949 beijveren de leden L. den Hoed en A. Verveer zich om de kas van de vereniging te versterken door de leden en

W. Blaak.

G.A. van der Waal.

geestverwanten in de gemeente te bezoeken. Zij weten zo een bedrag van f. 517,60 bijeen te brengen. "Zij wensen daarvoor echter niet zelf bedankt te worden, maar willen wel dat de voorzitter een hartelijk woord van dank brengt op de vergadering aan al degenen die hen zo vriendelijk zijn tegemoet gekomen en vaak zo spontaan een vaak flinke bijdrage hebben geleverd". Behalve met het versterken van de kas verblijden beide heren het bestuur met het aanbrengen van een zestiental nieuwe leden.

In deze jaren vraagt de voorzitter in zijn openingswoord meermalen aandacht voor de kwestie-Indonesië.

20 december 1948: "Onze regering is er eindelijk toe overgegaan wat flinker op te treden. Ongetwijfeld zullen er slachtoffers vallen onder onze jongens, die hun leven moeten wagen op het oorlogsveld. Dat er toch maar veel gebed voor hen mocht opgaan van ons allen en inzonderheid van Gods volk, opdat het spoedig tot een goed einde mocht komen en dat er niet nodeloos mensenbloed zou worden vergoten".

27 januari 1949: "Ook is er niet één van de jongens uit onze kring in Indië gesneuveld".

3 november 1949: "Wij zijn ons Indië kwijt. Dat Indië, waarvan één onzer godvruchtige voorvaderen gezegd heeft dat het ons van God gegeven is. Dat Indië, waar het Nederlands gezag drie en een halve eeuw heeft gegolden en dat zoveel betekende voor de welvaart in ons land, maar ook van Indië zelf. We zijn het kwijt. (...) Mochten we

onder Gods oordelen, die ook hierin waar te nemen zijn, ons maar eens recht schuldig leren kennen”.

Ook het educatieve element krijgt aandacht. Op de ledenvergaderingen, die enkele seizoenen maandelijks worden belegd, wordt vaak een onderwerp geleverd. In 1948 door F. van der Vlis: "Het twaalfjarig bestand" en "De Franse Revolutie, gevolgen voor het godsdienstig leven in Nederland" en door M. Cammeraat: "Leven en werk van Groen van Prinsterer." In 1949 door J.A. Don: "De Wederdopers" en door Jac. Blaak: "Een bijna vergeten strijder" (Jan van Nassau). In 1950 door F. van der Vlis: "De Overheid, dienaresse Gods" en door B. van der Graaf: "Sociale en economische vraagstukken" (met name de Publiekrechtelijke Bedrijfsorganisatie, P.B.O.). In 1951 door Jac. Blaak over de Kerkhervorming en haar voorgeschiedenis.

Op 15 maart 1949 wordt ledenvergadering gehouden, gecombineerd met de kiesvereniging aan de Pruimendijk, "De Hoop II", in verband met de vaststelling van de kandidatenlijst voor de gemeenteraadsverkiezingen. In gebouw "Obadja" zijn drieënzestig leden aanwezig.

Oostendam heeft de wens te kennen gegeven om op de kandidatenlijst de vijfde plaats in te nemen. De lijst ziet er tenslotte als volgt uit:

1. B. van der Graaf, Rijsoord	6. J. van Roon, Slikkerveer
2. G.A. van der Waal, Ridderk.	7. P. van Wingerden, Bolnes
3. S. van Galen, Ridderkerk	8. A. van der Pol, Rijsoord
4. J.W. van Belle, Ridderkerk	9. J. Alderliesten, Oostendam
5. P. Visser, Oostendam	10. A. Nugteren, Ridderkerk

Numer 10 bedankt voor zijn kandidatuur.

Op de volgende vergadering wordt de tiende plaats toegewezen aan A. Oudijn.

Bij de verkiezingen worden de zittende drie S.G.P.-raadsleden opnieuw gekozen, zo goed als met eigen stemmen.

Op een bestuursvergadering komt de wethoudersverkiezing ter sprake.

"Onze mensen zijn principieel tegen een linksche wethouder en daarom hebben zij ook hun stem niet kunnen geven aan den heer Rook. De P.v.d.A. nam hun dat zeer kwalijk en meende daarom onze raadsleden niet te moeten stemmen in de verschillende commissies van advies. De rechtse fracties hielden zich echter goed en kozen ook onze mensen in deze plaatsen, zodat de opzet van de P.v.d.A. geheel mislukte.

V.l.n.r. de raadsleden B. van der Graaf, G.A. van der Waal (beiden S.G.P.), H.J. van Rietschoten, J.J. Fraanje, A.C. Boer (allen A.R.) en de Commissaris der Koningin, mr. L.A. Kesper.

Wethouder Rook en zijn satellieten sprongen op de gebruikelijke en bekende wijze op de ketting. (...) Ze kregen nog een draai om de oren van de A.R. betreffende hun houding ten opzichte van de Christelijke Industrieschool voor meisjes, waarop geantwoord werd dat dit het recht van de minderheid was. Dit recht geldt dus zeker enkel maar voor de P.v.d.A. en niet voor de S.G.P. bij de wethoudersverkiezing".⁸⁾

Het jaar 1950 is voor de kiesvereniging een betrekkelijk rustig jaar. Er wordt weinig vergaderd. Op 18 oktober van dat jaar wordt een buitengewone vergadering gehouden. Zo'n tachtig leden en geestverwanten zijn bijeen gekomen om te luisteren naar de rede van ir. C.N. van Dis Sr., getiteld "Beginselpolitiek".

In mei bezoekt een gezelschap per bus de Algemene Vergadering in Utrecht. Op 15 september wordt dit nog eens herhaald, als circa vijfentwintig personen per bus van De Jong de herdenkingsbijeen-

komst bezoeken ter gelegenheid van het 25-jarig kamerlidmaatschap van ds. Zandt.

In 1951 vertrekt tweede secretaris J.W. van Belle naar Amerika. In zijn plaats wordt gekozen G. van den Boogaard.

Ter vergadering op 31 maart 1951 wordt de vraag gesteld "hoe wij staan ten opzichte van de doorlichting ter tijdige ontdekking of men al of niet met longtuberculose besmet is. (...) Voorzitter Van der Graaf is zijn licht op wezen steken bij dokter Tuinier hier op Slikkerveer die, zoals bekend is, behoort tot de Gereformeerde Gemeente. Deze gaf als zijn vaste overtuiging te kennen dat deze doorlichting geheel onschadelijk is en ook geen schadelijke gevolgen kan hebben op de voortplantingsorganen. Ook moet men dit doorlichten niet beschouwen als een voorbehoedsmiddel maar als een middel om een bestaande ziekte, die zich nog niet ten volle heeft ontwikkeld, vroegtijdig te onderkennen en daardoor tijdig te kunnen bestrijden".

Bij het noemen van namen voor de groslijst der kandidaten voor de Tweede Kamerverkiezingen in 1952 "wordt er op gelet niet een lijst op te maken waarop schier geen andere namen voorkomen dan van predikanten".

In de vergadering van 13 december 1951 komt F. van der Vlis met het voorstel ds. Van de Ketterij van Alblasterdam en dr. Steenblok van Gouda eens te vragen voor een spreekbeurt in de vorm van een tijdrede. Hiertegen maakt niemand bezwaar. Alleen wordt opgemerkt dat eerder was afgesproken meer sprekers uit te nodigen "uit het eigenlijke politieke leven".

"Ook komt de vraag naar voren of we ook de vrouwen op bovenbedoelde vergaderingen, waar een tijdrede zou worden gehouden, zullen toelaten. Dit wordt alsnog in het midden gelaten".

Evenals in 1951 wordt in 1952 vier maal vergaderd, in 1952 gemiddeld met vierendertig aanwezige leden. Dat is ongeveer vijfentwintig procent van de leden. Er worden weer enkele onderwerpen gehouden: "Revolutionaire Theorieën" door G. den Otter en "Waarom stemmen wij S.G.P." door F. van der Vlis.

Op 16 mei 1951 spreekt ds. Van Ravenswaaij van Scheveningen in het kerkgebouw van de Gereformeerde Gemeente te Slikkerveer. Het bestuur krijgt een nieuwe samenstelling.

M. Cammeraat treedt uit om gezondheidsredenen en W. Blaak omdat hij zijn krachten niet meer kan geven zoals hij zou willen. De vacatures worden vervuld door J. Blaak en A. Vlasblom. Inmiddels

STAATKUNDIG GEREFORMEERDE PARTIJ

LIJST 3	Gemeenteraadsverkiezing 27 Mei 1953	LIJST 3
-------------------	--	-------------------

Aan de Kiezers

Een gemeenteraadsverkiezing is altijd een zaak van groot belang en zeer zeker **NU** is dit zo, nu er een Raad gekozen moet worden voor 5 jaren.

De Raad toch heeft als bestuurscollege de taak om allerlei besluiten te nemen Uw eigen gemeente betreffende. De belangen der gemeente en dus ook Uw belangen zijn daarbij ten nauwste betrokken. Als goed burger kan en mag het U niet onverschillig zijn op welke wijze en door welke personen deze besturing zal geschieden en op welke wijze Uw belangen behartigd zullen worden.

Hoe zullen die belangen het beste behartigd kunnen worden?

Op deze vraag is slechts één antwoord mogelijk n.l. wanneer de Raad der gemeente zich laat leiden door Gods Woord.

Als dit Woord als norm wordt erkend en beleden, vaart men op een nimmer weigerend kompas.

Is U dit met ons eens?

Dan durven wij U met vrijmoedigheid de kandidaten

der Staatkundig Gereformeerde Partij

aan te bevelen omdat zij belijden dat de besturing der gemeente dient te geschieden geheel op de grondslag van de in de Heilige Schrift geopenbaarde ordening Gods.

Kiezers,

begrijpt U welk een belangrijke en verantwoordelijke taak er rust op de schouders der gemeenteraadsleden?

Een belangrijke en verantwoordelijke taak in de eerste plaats op het terrein van het Christelijk beginsel. Want niet alleen de materiële maar bovenal de geestelijke belangen moeten bij de gemeenteraad veilig zijn.

En deze belangen zijn alleen veilig wanneer geregeerd wordt naar de eis van Gods Woord en Wet, want in het onderhouden van Gods geboden is groot loon.

Dit dient het fundament te zijn voor alle levensterrein, dus ook voor het openbare levensterrein en alleen op dit fundament kan gebouwd worden onder de zegen des Heeren.

Onze steeds groeiende gemeente zal veel werk vragen van de nieuwe gemeenteraad, waarbij wij denken aan

de Woningbouw.

Dankbaar mogen we zijn voor hetgeen tot stand kwam, maar niet voldaan zolang onze gemeente nog zoveel inwonende gezinnen telt en nog zoveel jonge mensen die reeds jaren wachten op een eigen woning, doch door de ontstellende woningnood hun plannen jaar op jaar moeten uitstellen.

Direct hiermede verbonden zal de aandacht gevraagd worden voor

de huurprijzen en de hiermede samengaan- de personele belasting.

Als randgemeente van een grote stad moet het als een onbillijkheid worden geacht dat Ridderkerk voor wat betreft de personele belasting nog steeds in een zeer ongunstige klasse is gerangschikt en daardoor aanmerkelijk meer belasting betaald dan even buiten de grenzen onzer gemeente.

Ook de rangschikking van Ridderkerk in een

hogere Gemeente-klasse

zal in de komende periode de aandacht vragen omdat de huidige classificatie niet meer past in het raam van onze steeds groter wordende gemeente. Hierdoor zal het mogelijk worden om b.v. gemakkelijker onderwijzend personeel aan te trekken, waar op het ogenblik alle scholen mede te kampen hebben.

De lonen en salarissen van gemeente-werklieden en gemeente-ambtenaren, zullen hierdoor verbeterd kunnen worden en nog meer mogelijkheden zullen zich op deze wijze voordoen.

De Gemeente-Bedrijven

zullen nog meer als tot op heden aangepast moeten worden aan de groei der gemeente zowel wat betreft het electriciteits- als het waterleiding- en reinigingsbedrijf.

Er zal voor gewaakt dienen te worden, dat nu Ridderkerk een belangrijk industrieel centrum is geworden

de nijvere landbouwende en tuinders bevolking

niet onnodig in het gedrang wordt gebracht. De belangen ook van dit deel onzer inwoners dienen wel in het bijzonder in het oog te worden gehouden.

Een verantwoorde financiële Gemeente-Politiek

zal moeten worden gevoerd, waarbij de financiële zelfstandigheid der gemeente op de voorgrond sta.

Veel geld is reeds gevraagd en nog meer zal in de toekomst gevraagd worden. Zoveel als hun mogelijk was hebben de thans zitting hebbende raadsleden der S.G.P. de belangen der Gemeente Ridderkerk behartigd.

Enerzijds hebben zij het pleit gevoerd voor zuinig beleid en eenvoud in de gemeentelijke huishouding, maar ook anderzijds de volle verantwoordelijkheid op zich genomen wanneer het ging over zaken die noodzakelijk tot stand moesten komen in het belang der gemeente en der burgerij, al waren hier ook grote sommen gelds mede gemoeid.

Wij bevelen de kandidaten van

LIJST 3

in Uw aller belangstelling aan.

Werk er toe mede dat het stemmencijfer voor de S.G.P. bij de komende Raadsverkiezing minstens gelijk blijft, zo mogelijk hoger wordt dan bij de laatst gehouden Kamerverkiezing. Dit kan wanneer allen die toen

Staatkundig Gereformeerd

stemden, dit ook thans weer doen.

Stemt daarom

een der kandidaten van

LIJST 3

die U aan de achterzijde vindt afgedrukt.

B. VAN DER GRAAF

Ridderkerk

G. A. VAN DER WAAL

Ridderkerk

S. VAN GALEN

Ridderkerk

P. VISSER

Oostendam

G. VAN DEN BOOGAARD

Slikkerveer

A. VAN DER POL

Rijsoord

W. MULDER

Bolnes

CORNs DE JONG

Slikkerveer

A. OUDIJN Janzn.

Ridderkerk

JAC. BLAAK

Rijsoord

A. P. HOOIJMEIJER

Ridderkerk

J. ALDERLIESTEN

Oostendam

J. VAN ROON

Slikkerveer

FR. VAN DIE

Rijsoord

Maak slechts één hokje van deze
lijst rood anders is Uw stem
ongeldig

De Combinatie

Nieuwsblad voor het Eiland IJsselmonde

Uitgave van de Ridderkerkse Drukkers

Uitslag

Gemeenteraadsverkiezing Ridderkerk

27 Mei 1953

PARTIJEN:	Kamer 1952	Gemeenteraad 1949		Gemeenteraad 1953	
		stemmen	zetels	stemmen	zetels
A. R.	2588	2438	5	2660	5
P. v. d. A.	3214	2585	5	3086	6
S. G. P.	1859	1541	3	1781	3
C. H. U.	1590	1856	3	1928	4
V. V. D.	716	672	1	923	1
Overige partijen	346	66	—	—	—
TOTAAL	10313	9158	17	10378	19

GEKOZEN:

A.R.

Boer, A. C.
Plaisier, P.
Euwijk, G.
van Rietshotsen, H. J.
Fraanje, J. J.

V.V.D.

van Cappellen, J. H.

C.H.U.

van Splunder, H. A.
Spreij, Ir. F.
Groenenboom, L. H.
Bulsing, J. C.

S.G.P.

van der Graaf, B.
van der Waal, G.
van Galen, S.

Partij van de Arbeid

Rook, J. B. A.
van den Berg, C. J.
Bodegom, H. M.
Pijl geb. v. Drooge, J. P.
Voogt, G. M.
van Kogelenberg, M. P.

is G. van den Boogaard secretaris geworden. J. Blaak wordt penningmeester.

G.A. van der Waal vertegenwoordigt reeds vijftienvintig jaar de S.G.P. in de Gemeenteraad. In de ledenvergadering van 6 oktober 1952 wordt hij bij monde van de voorzitter hiermee gefeliciteerd en daarvoor hartelijk bedankt.

Met het oog op de gemeenteraadsverkiezingen in 1953 houdt de voorzitter een inleiding, getiteld: "Het raadslidmaatschap in de afgelopen periode".

"Het is moeilijk om lid te zijn van de Raad van Ridderkerk wegens de grote problemen betreffende uitbreiding en ook de hieruit voortvloeiende nieuwe structuur. De plannen dewelke van gemeentewege gemaakt worden zijn gebaseerd op een inwonertal van veertigduizend zielen. Regeren is vooruitzien. Daarom is het dikwijls zeer moeilijk, ziende op de tekenen der tijden. Doch we moeten doen wat onze hand vindt om te doen. (...) De morele bezwaren nemen meer en meer toe, hoe groter de gemeente wordt".

De vrienden Verveer en Den Hoed zamelen weer geld in tot versterking van de kas en ter bestrijding van de onkosten die aan het voeren van propaganda verbonden zijn. De opbrengst is f. 455,—. De contributie wordt verdubbeld en komt op f. 2,— in twee termijnen op te halen bij de leden, nl. in het voorjaar en in het najaar.

De afgebeelde documenten vormen een weergave van de gemeenteraadsverkiezingen van 1953. Zij spreken voor zich. Degenen die zijn gekozen gaan een zittingsperiode tegemoet van vijf jaar.

3.2 Een bijzondere gemeenteraadsvergadering

Op 4 januari 1957 vergadert de Gemeenteraad.

Na de gebruikelijke opening wordt wethouder J.B.A. Rook, die lange tijd door ziekte afwezig was, in het bijzonder door burgemeester Nieuwenhuisen welkom geheten.

De burgemeester spreekt vervolgens zijn nieuwjaarsrede uit.

*Mevrouw, Mijne Heren,
De tijd schrijdt voort. Weer ging een jaar voorbij. Wederom
staan wij aan de aanvang van een nieuw jaar. Ons eerste
samenzijn in het nieuwe jaar leidt tot bezinning op hetgeen*

*achter ons ligt. Leidt ook tot een bezinning op de toekomst.
(...)*

Het ligt niet in mijn bedoeling om alle besluiten op te sommen die hier in 1956 zijn genomen. Dat zou te tijdrovend zijn.

Maar, terugziende op 1956, moge ik enkele zaken memoreren, als daar zijn:

dat aangevangen werd met de bouw van een tehuis en dertien woningen voor bejaarden;

dat in verband hiermede werd besloten tot de Stichting Bejaardenzorg Ridderkerk en de benoeming van een echtpaar voor de leiding van dit tehuis;

dat begonnen werd met de bouw van een bijzondere lagere school aan de Koninginneweg;

dat de uitbreiding der Gemeentelijke Technische School gestadig vordert;

dat wederom ten behoeve van de Dr. Kuyperschool een noodgebouw met drie schoollokalen werd opgetrokken;

dat de eerste openbare kleuterschool in onze gemeente een feit werd;

dat belangrijke credieten beschikbaar werden gesteld voor wegen- en verkeersverbeteringen;

dat onteigeningsplannen voor Ridderkerk en Slikkerveer werden vastgesteld.

Op geheel ander terrein ligt uw besluit tot instelling van een weekmarkt in onze gemeente. Voorts uw principe-besluit tot het stichten van een grondwaterpompstation.

Het laatste, dat ik hier wil memoreren, gaat niet over opbouw maar over afbraak. Ik bedoel de afbraak van de oude schuur, recht tegenover het gemeentehuis. Ook deze afbraak houdt echter verband met onze opbouw en uitbreiding van de gemeente.

Hierdoor verdween één van de laatste overblijfselen van de oude bebouwing rondom het huidige Raadhuisplein om plaats te maken voor de nieuwe uitbreiding, die daar wordt gesticht.

In de samenstelling van uw Raad en van het college van Burgemeester en Wethouders kwam wijziging doordat de zetel van de heer Plaisier openviel.

Hij werd in uw midden vervangen door de heer Van Nes, terwijl in B. en W. de opengevallen zetel werd bezet door de heer Boer. (...)

Tenslotte wil ik u allen nog hartelijk dankzeggen voor de gelukwensen die ik bij de jaarwisseling van u mocht

ontvangen. Wederkerig moge ik besluiten met de bede dat het u in 1957 onder Gods onmisbare zegen - en dit geldt niet alleen voor u persoonlijk maar ook voor uw gezin - goed moge gaan. Moge Zijn zegen op al onze werkzaamheden rusten.

*Burgemeester
A.M. Nieuwenhuisen.*

B. van der Graaf.

De nestor van de Raad, de heer G.A. van der Waal, bracht dank voor de goede woorden en wenste in het nieuwe jaar het allerbeste toe aan de burgemeester, de wethouders, de gemeentesecretaris en gemeentepersoneel, en hoopte dat God hen allen sparen mag voor ziekten en ongemakken. "Daartoe zegene God de Almachtige ons allen".

Vervolgens krijgt B. van der Graaf het woord, die een interpellatie had aangevraagd naar aanleiding van de totstandkoming van de bioscoop- en concertzaal "St. Joris".

Ik heb deze interpellatie aangevraagd in verband met de grote verontwaardiging bij de in meerderheid rechtse bevolking onzer gemeente, niet alleen over het feit dat in een gemeente met een grote rechtse meerderheid in de Raad een bioscoopzaal tot stand kan komen, maar in veel grotere mate over het feit dat deze bioscoop op zondag is geopend.

Deze verontwaardiging, mijnheer de voorzitter, is groot in onze gemeente en ik weet mij de tolk van duizenden, niet alleen

van mijn partijgenoten maar ook van andere rechtse partijen, die hun misnoegen uiten over dit feit. Getuigen hiervan zijn de vele mensen van verschillende kerkelijke richtingen die mij en mijn fractiegenoten over dit feit hebben benaderd. Mensen, die hun verwondering te kennen gaven dat zulks mogelijk is in de orthodoxe gemeente Ridderkerk. (...)

Hoewel wij met alle ernst die in ons is wensen te protesteren tegen deze zondagsontheiliging, gaat ons protest niet in de eerste plaats tegen de meerderheid van de Raad of het college van B. en W. Dit zou onbillijk en aanvechtbaar zijn, omdat wij hier geconfronteerd worden met wetten die boven de Raad staan. Wij worden geconfronteerd met een goddeloze bioscoopwet en een onbijbelse zondagswet. Wetten, mijnheer de voorzitter, waarin geen rekening is gehouden met de eeuwigdurende wet Gods, waarin o.m. van elk persoonlijk en ook van de Overheid als dienaar van Gods, geëist wordt de zondag, dat is de dag des Heeren, te heiligen en bevorderen te heiligen. (...)

Het zijn geen nevenbedoelingen die ons leiden tot ons protest tegen deze zondagsontheiliging om daarmee b.v. kiezers te winnen, zoals weleens wordt voorgewend, maar het is uit volle overtuiging van onze christenplicht om op te komen voor de ere Gods en met alle kracht die in ons is datgene te doen wat onze hand vindt om te doen ter bevordering van de ere Gods en Zijn geboden. En daarom, mijnheer de voorzitter, zou ik u en het gehele college dringend willen verzoeken naar maatregelen te speuren die er nog mogelijk zijn om in elk geval de zondag vrij van bioscoopvoorstellingen te houden, al zijn dit ook zogenaamde culturele films. Ik doe een beroep op het rechtse college van B. en W. geen middelen onaangewend te laten om zo spoedig mogelijk een einde aan deze zondagsontheiliging te maken.

Wij bidden met u in het allervolmaaktste gebed: Uw Koninkrijk kome, waarvan de catechismus zegt: Dat is, bewaar en vermeerder Uw Kerk, verstoor de werken des duivels en alle geweld, dat zich tegen U verheft, mitsgaders alle boze raadslagen die tegen Uw Woord worden bedacht.

Dat Woord gebiedt zondagshheiliging en de boze raadslagen hiertegen zijn verachting en ontheiliging van des Heeren dag. Laat het ons op alle terrein des levens ernst zijn met onze belijdenisgeschriften en laat ons trachten in gehoorzaamheid aan Gods gebod ook op het openbare terrein des levens te

handelen en te wandelen naar deze eis.

Ik ben er van overtuigd, dat dit de vijandschap der wereld op ons halen is, maar anderzijds ben ik er van overtuigd dat dit is de gunste Gods te ervaren, wat oneindig veel meer is.

Hoewel zijn protest niet tegen B. en W. of tegen de Raad gaat, betuigt Van der Graaf wel zijn spijt over verschillende dingen waaraan het college heeft meegewerkt.

Bovendien, mijnheer de voorzitter, is mij gebleken dat door de gemeente een prachtige straat is aangelegd naar de ingang van deze bioscoop. Met koortsachtige haast is er dagen aan gewerkt om deze straat klaar te krijgen om op deze wijze als het ware de weg te plaveien naar de zondagsontheliging. (...)

Ir. F. Sprey (C.H.U.) kan zich aansluiten bij hetgeen Van der Graaf zei t.a.v. het onderhouden van Gods geboden. Echter: "de bioscoopwet zowel als de zondagswet zijn voortgesprongen uit de meerderheid van ons volk en vormen een afspiegeling van de meerderheid van ons volk. De strijd hiertegen moet met geestelijke wapens worden gevoerd", aldus ir. F. Sprey.

J.J. Fraanje (A.R.) zegt zeer verbaasd te zijn geweest toen hij bemerkte dat de bioscoop ook op zondag open is en had gedacht dat dit in Ridderkerk niet mogelijk kon zijn. Verder onderschrijft hij hetgeen Van der Graaf heeft gezegd. Alle maatregelen die de sluiting op zondag zouden bevorderen, zal hij toejuichen.

A.R. van Nes (A.R.) verklaart het in vele opzichten met Van der Graaf eens te zijn. Hij betoogt echter dat de overheid zich heeft te onthouden van levensdwang.

Wethouder A.C. Boer (A.R.) zegt verwonderd te zijn over de interpellatie aangezien bekend was dat noch de Raad noch het college de bouw van de bioscoop kon verhinderen.

Van der Graaf tenslotte: "God eist van ons onderhouding van Zijn woord en wet. En of het dan democratisch is of niet, Hij is de Vorst van hemel en aarde en ieder onzer heeft zich aan God te onderwerpen". 9).

Bioscooprel in Ridderkerk

„Hebben de S.G. de
p. in?“, vroeg Ketel-
oinkie en weg was-ie.

Ds. G.H. Kerstenschool.

3.3 De voorzitter aan het woord

De ledenvergaderingen worden al weer enkele jaren in de bovenzaal van de nieuwe Ds. G.H. Kerstenschool gehouden. De voorzitter houdt jaarlijks een causerie over de gemeentebegroting en andere zaken die in de Gemeenteraad spelen. In zijn elke vergadering weerkerend openingswoord schenkt hij vaak aandacht aan de toestand van Kerk en Staat, aan nationale en internationale verhoudingen.

31 oktober 1956: nadat de voorzitter ter opening een gedeelte van Romeinen 3 heeft gelezen, spreekt hij: 't Is niet zonder opzet dat ik een gedeelte van Romeinen 3 heb gelezen, het is immers Hervormingsdag. Op 31 oktober 1517 sloeg Dr. Maarten Luther zijn vijfnegentig stellingen aan de slotkapel te Wittenberg. De Hervorming is voor ons volk en volksbestaan van grote betekenis geweest. Rome's dwaalleer werd aan de kaak gesteld. Toen Luther openlijk de strijd begon, kwam de tijd voor openlijke verkondiging van het Evangelie. Zien we nu de toestand van Neerlands Kerk, dan kan men niet anders dan met Psalm 74 bidden: "Gedenk aan Uw vergadering, die Gij vanouds verworven hebt". De vruchten van de verwerping van de Christus der Schriften ziet men in Staat en Gezin.

Zie ook maar de uitkomst van de laatste stemming of naar de kabinetsformatie; het is geen beginselstrijd meer.

En in dit al staat de Staatkundig Gereformeerde Partij, twee procent van ons volk. Wat zullen wij dan als Staatkundig Gereformeerde Partij bij zo'n grote massa? Willen wij staande blijven, dan moeten wij de wacht betrekken bij ons beginsel.

We denken aan ds. Zandt, ir. Van Dis en dadelijk geholpen door burgemeester Kodde en ook ds. Smits, dewelke moeten getuigen en de wacht houden bij het beginsel. Gedenk deze mannen in uw gebed. Het is een wonder dat we hedenavond in rust bij elkander mogen zijn. We weten allen wat er geschiedt heden ten dage in Polen, Hongarije, Israël en Egypte. Dat we eens doordrongen mochten worden van de ernst dezer tijden.

Als we weten geborgen te zijn in de Arke des Behouds, dan zal het goed zijn".

Soms wordt een bijzonder onderwerp ingeleid door een (bestuurs)lid van de vereniging.

Op 18 december 1957 spreekt de voorzitter over "De kreet van Dr. Hommes".

"Men zegt van deze Dr. Hommes, Gereformeerd predikant te Hillegersberg, dat men de kritiek van deze man niet serieus moet nemen en toch slaat hij in dit boekje de spijker op de kop.

Deze brochure is geschreven uit hartstochtelijke liefde voor de oude Anti Revolutionaire Partij.

Dr. Hommes wordt er door gekweld dat de A.R. al meer en meer terecht komt in het kielzog van de socialistische partij. Ook trekt hij zwaar van leer tegen de vakorganisaties en tegen de christelijke pers, daar deze pers is geparfumeerd door de middenorthodoxie".

Na deze inleiding vraagt B. Stolk zich af of deze kreet van Dr. Hommes nog weerklank vindt in de hogere regionen van de Anti Revolutionaire Partij.

3.4 Afscheid van de nestor

Het bestuurslid G.A. van der Waal is in 1956 aftredend. Vanwege zijn hoge leeftijd stelt hij zich niet meer herkiesbaar.

"Wij begrijpen," aldus de voorzitter, "dat het besluit, u niet meer herkiesbaar te stellen, u zeer moeilijk viel. De kiesvereniging zegt u hartelijk dank voor al hetgeen u tot nu toe voor onze vereniging en voor de S.G.P. in het bijzonder gedaan hebt".

De vacature wordt vervuld door P. van Wingerden.

Om de belijdenis

Het is de zaak der kerk om de belijdenis ongeschonden te bewaren. Het is tevens de zaak der kerk om de door eeuwen overgeleverde belijdenis levend te belijden. In die belijdenis heeft de kerk zich ook rekenschap gegeven van het ambt en van de taak der overheid. Hoe kon dat ook anders, waar de Schrift zelf haar licht liet schijnen op alle terreinen des levens. De Profeten traden op het terrein van de principiële politiek en de Apostelen trokken de lijnen voor overheid en onderdaan. Het kan daarom de kerk niet onverschillig zijn, hoe het volk geregeerd wordt. De zaak van de overheid is in zekere zin de zaak van de kerk en de zaak van de kerk is ook in zekere zin de zaak van de overheid.

De politiek der partijen heeft zich veelszins aangepast bij dat, wat praktisch mogelijk was, maar de politiek, die de Schrift en de belijdenis voorschrijft, vraagt niet wat praktisch uitvoerbaar, maar wat van God geboden is. Ziende op het gebod, wil zij blind zijn voor de toekomst. Bij een leven naar Gods ordinaatiën zal blijken, dat dit het beste vooruitzien is. „In” het houden van Gods geboden is grote loon. God staat daar borg voor!

Wij menen, dat de S.G.P. in haar beginselprogramma naar de Heilige Schrift wil handelen en de belijdenis onverkort wil handhaven. Wij zien nu maar niet naar de menen met hun bekwaamheden, al of niet, met hun tekortkomingen en zonden, groot of klein, maar wij willen alleen zien op het beginsel. Wij weten zeer wel, dat het gereformeerde volk ver beneden het in de belijdenis gestelde ideaal blijft en wij weten zeer wel, dat de S.G.P.-mensen ook mensen zijn. Daar zouden wij waarlijk niet op durven roemen. Maar op het beginsel van de S.G.P. durven wij wel te roemen. En de dragers van dit beginsel hebben wij lief om des begin-

sels wil. Hoe zwak de dragers ook zijn, het beginsel is sterk. Daarmee durven wij het aan.

Van jongs af hebben wij dit beginsel aangehangen en voorgestaan. Nu wij zien, dat het met de godvrucht van ons volk zienderogen achteruit gaat, achten wij ons als dienaar van de kerk geroepen, ons volk ook in politiek terug te roepen tot een leven naar Gods Woord en tot een leven naar de belijdenis. In de tijd, waarin de belijdenis ontstond en waarin men naar die belijdenis sprak en handelde, maakte de Heere ons land groot. Nu men die belijdenis al meer loslaat, geeft God ons land over aan ontkerstening en onthinding. Van een wederkeren naar Gods Woord en naar de belijdenis, verwachtten wij alleen heil voor ons land en voor ons volk. Daarom bevelen wij bij U aan het beginsel van de S.G.P.

Rotterdam

W. L. TUKKER

Een verblijdend teken!

Het strekt tot grote verheuging, dat steeds meer predikanten, ook van de Ned. Herv. Kerk, om de door de S.G.P. voorgestane en beleden beginselen openlijk voor haar uitkomen, terwijl ons ook bekend is, dat steeds meer predikanten van onderscheidene kerken hun stem op de kandidatenlijst der S.G.P. gaan uitbrengen.

Op zichzelf genomen behoeft dit niet te verwonderen. Alle predikanten toch, die tot kerken behoren, die het onverkorte artikel 36 der N.G.B. handhaven, stemmen in strijd met deze belijdenis, indien zij dit niet doen, daar de A.R.P. in haar programma dit artikel verloochend heeft en de C.H.U. dit evenzeer doet in de praktijk.

Propaganda voor de kamerverkiezingen in 1956.

Bij de kandidaatstelling voor de gemeenteraadsverkiezingen in 1958 wenst Van der Waal niet meer verkiesbaar gesteld te worden.

“Van der Waal,” aldus de voorzitter, “wij zijn u zeer dankbaar. Aan aanvallen heeft het u niet ontbroken. Het werk is door u gedaan met de liefde van uw hart. Gij hebt gemeend, gezien uw leeftijd van bijna 80 jaar (!), dit werk te moeten neerleggen.

Het trof ons dat u bij uw afscheid (van de Raad, d.O.) de gouden eremedaille is toegeëerd door H.M. de Koningin. Het bestuur heeft ook gemeend u iets in natura te moeten toedelen en wel het boek getiteld “Het zien op Jezus” van Ambrosius, hopende dat het een boek mag zijn, waarin gij uw hart verklaard zult vinden”.

Bij de verkiezingen worden weer drie S.G.P.-kandidaten gekozen, te weten B. van der Graaf, S. van Galen en G. van den Boogaard.

Receptie ter gelegenheid van het 25-jarig huwelijksjubileum van het echtpaar Oudijn (1956).

V.l.n.r. de bestuursleden A. Vlasblom, J. Blaak en G. van den Boogaard.

In het bestuur heeft J. Oudijn inmiddels plaats gemaakt voor A.P. Hooijmeijer.

In de loop van 1956 laat de kiesvereniging van Oostendam weten dat zij wegens geschillen van kerkelijke aard op non-actief staat. In 1958 geeft J. Alderliesten van Oostendam een aantal namen van leden door aan de Ridderkerkse kiesvereniging om daar ingeschreven te worden. De Oostendamse afdeling is opgeheven. In 1960 wordt een schrijven ontvangen van het Hoofdbestuur met de vraag, waarom er in Slikkerveer geen kiesvereniging is. De vereniging besluit deze suggestie niet te honoreren.

3.5 Een S.G.P.-wethouder?

In 1961 komt van A.R.-zijde het verzoek om met een gemeenschappelijke lijst uit te komen bij de gemeenteraadsverkiezingen in 1962, samen met de S.G.P. en de C.H.U. Het bestuur van de kiesvereniging en enkele leden nemen deel aan een samenspreking in de Huishoudschool.

Praktisch argument is de uitbreiding van de Gemeenteraad met twee leden tot in totaal eenentwintig leden. Waar zullen de

V.l.n.r. de raadsleden P. Nugteren (V.V.D.), G. van den Boogaard, S. van Galen, B. van der Graaf (allen S.G.P.), J. Brouwer, J.C. Bulsing (beiden C.H.U.) en A.R. van Nes (A.R.).

reststemmen blijven? Na bespreking op de ledenvergadering van het A.R.-voorstel wordt besloten toch met een zelfstandige lijst uit te komen. De zittende S.G.P.-raadsleden worden weer gekozen. Hoe verloopt vervolgens de wethoudersverkiezing?

Op een eerste gecombineerde vergadering van A.R., C.H.U. en S.G.P. (de K.V.P. was met kennisgeving afwezig) worden twee namen genoemd, te weten A. Boer en B. van der Graaf. De S.G.P. krijgt een bedenktijd van vierentwintig uur. In de fractievergadering die hierop volgt, waarbij ook nummer vier van de lijst, de heer F. van der Vlis, aanwezig is, meent Van der Graaf zich niet kandidaat te moeten stellen om verschillende redenen. Op S. van Galen wordt veel druk uitgeoefend, maar ook hij bedankt voor deze post. Van den Boogaard tenslotte stelt zich ook niet beschikbaar.

Ds. P. Zandt.

B. VAN DER GRAAF

RIDDERKERK

S. van Galen	Ridderkerk
G. van den Boogaard	Ridderkerk
F. van der Vlis	Ridderkerk
P. van Wingerden	Bolnes
A. P. Hooijmeijer	Ridderkerk
C. de Jong	Slikkerveer
A. van der Pol	Rijsoord
P. Visser	Oostendam
H. Baas	Rijsoord
C. de Snoo	Slikkerveer
A. Oudijn Jzn.	Ridderkerk
J. H. de Heer	Ridderkerk
Jac. Blaak	Rijsoord
Kl. de Jong	Bolnes

***Maak slechts één hokje
van deze lijst rood
anders is uw stem ongeldig***

Kandidatenlijst gemeenteraadsverkiezingen 1962.

Na dit besluit krijgt de C.H.U. gelegenheid een kandidaat naar voren te brengen. Die partij slaagt daar niet in. Het resultaat is dat de A.R. met twee kandidaten komt.

In februari 1962 bezoeken verscheidene leden de Algemene Vergadering te Utrecht. Zij zijn getuige van het eerste optreden aldaar van de nieuwe voorzitter van de partij, ds. H.G. Abma, die zijn rede uitsprekt onder de titel "Tot welzijn van heel het volk". Het zijn dezelfde woorden als die waarmee zijn voorganger, ds. P. Zandt, de partijrede van 1960 besloot. Ds. Zandt overleed op 4 maart 1961.

3.6 Ridder in Rijnmond

Op 20 februari 1965 wordt de kring Rijnmond opgericht. De kiesvereniging benoemt J.J. Verhage tot bestuurslid.

De oprichting is nodig vanwege de komende verkiezingen in het openbaar lichaam Rijnmond. Het betreft hier vierentwintig gemeenten met een inwonertal van ongeveer één miljoen mensen. De Rijnmondraad zal eenentachtig leden tellen. Het initiatief tot oprichting van de kring is genomen door het Verband van Raadsleden in de provincie Zuid-Holland. Verwacht kan worden dat twee S.G.P.-kandidaten in deze Raad gekozen zullen worden. "Moeilijk zal het zijn dat dit geen twee Rotterdammers zullen worden". Nummer twee op de kandidatenlijst wordt echter B. van der Graaf, die ook gekozen wordt.

Enkele weken eerder. Het is 29 april 1965.

"Op de bewuste donderdagochtend wordt de heer B. van der Graaf op de N.V. Machinefabriek en Staalgieterij Bakker uit zijn werk gehaald. Als hij zogenaamd voor een bespreking in het directiekantoor arriveert treft hij daar, naast burgemeester Van der Hoeven en directeur Bakker, zijn voltallige gezin aan. (...)

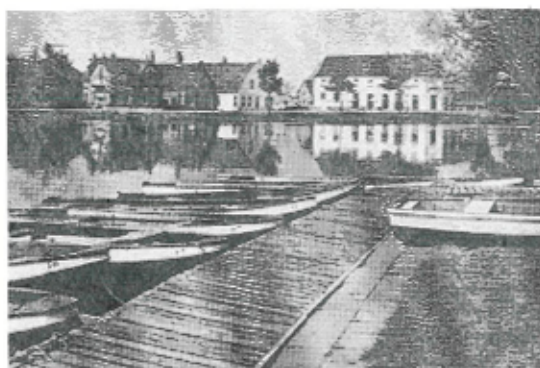
"Het heeft Hare Majesteit behaagd u te benoemen tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau", waren de woorden van de burgemeester. De nieuwe ridder werd te Nieuw-Lekkerland geboren op 18 november 1909. Hij woont in de Havenstraat. Hij is procuratiehouder bij de N.V. Bakker, in welk bedrijf hij op 23 juni 1964 40 jaar werkzaam was. (...)

Zijn activiteiten op kerkelijk en politiek terrein zijn vele. Sinds 1962 is hij ouderling van de Gereformeerde Gemeente. Hij is voorzitter van de kiesvereniging van de Staatkundig Gereformeerde Partij en heeft voorts verschillende andere functies in zijn partij op

RIDDERKERK

Ridderkerk is één van de gemeenten in het Rijnmondgebied, die door de industriële ontwikkeling in de na-oorlogse jaren een dynamische groei doormaakte. Aanvankelijk agrarisch van karakter groeide zij uit van een gemeente van ruim 15.000 vóór de jaren 1940/1945 tot een gemeente van bijna 32.000 inwoners. Grote uitbreidingsplannen werden ontworpen en gerealiseerd, zodat in snel tempo moderne woonwijken verrezen met winkelcentra en met aan de eisen des tijds ingerichte scholen.

In Ridderkerk is het goed wonen en werken, daarvan getuigt ook het idyllisch gelegen dorp Rijsoord, één van de vijf woonwijken, waar in de zomer vele mensen, ook uit de stad, verpozing zoeken rondom en op het water „de Waal”, dat zich door deze landelijke plaats slingert.

Aan de totstandkoming van al deze zaken heeft ook de Staatkundig Gereformeerde Partij, in de raad van Ridderkerk vertegenwoordigd met drie man, haar volle kracht gegeven. Eén van hen, de heer B. van der Graaf, heeft daarin bijna 25 jaar een werkzaam aandeel gehad. Als de tweede man op onze kandidatenlijst (No. 8) hoopt hij bij gunstige uitslag ook in de raad van Rijnmond zijn beste krachten te geven op basis van de beginselen van de Staatkundig Gereformeerde Partij.

Propaganda voor de verkiezing van de Rijnmondraad in 1965.

verschillend niveau. In de Gemeenteraad heeft de heer Van der Graaf reeds zitting vanaf 19 juli 1940. Hij maakt dus bijna 25 jaar deel van de Raad uit. Als fractievoorzitter van de S.G.P. treedt hij op sinds september 1958".¹⁰⁾

Op dezelfde dag wordt de heer J.C. Bulsing geridderd. Deze heeft sinds september 1964 meer dan vijftintig jaar zitting in de Ridderkerkse Raad, de laatste jaren als fractievoorzitter van de Christelijk Historische Unie.

19 juli 1965 is het vijftintig jaar geleden dat Van der Graaf intrede deed in de Gemeenteraad.

25 JAAR RAADSLID

Mocht Burgemeester v. d. Hoeven op de laatst gehouden raadsvergadering reeds aandacht schenken aan het feit dat de heer B. van der Graaf 25 jaren deel uitmaakt van de Gemeenteraad van Ridderkerk hem hierbij overhandigend namens alle leden, een luxe doos met sigaren, ook de plaatselijke Kiesvereniging der S.G.P. heeft aandacht aan dit feit geschonken.

De heren A. Nugteren en J. v. Wingerden hebben maandag 19 juli dhr. van der Graaf namens de leden een boekenkast aangeboden, uit dankbaarheid voor het vele werk dat hij mocht doen in 't belang van de Staatkundig Gereformeerde Partij. Ook mevr. van der Graaf mocht een mooie siertin koffiepot in ontvangst nemen.

Verschillende personen hebben de heer van der Graaf op deze dag hun gelukwensen aangeboden o.a. Burgemeester van der Hoeven en Ir. C. N. van Dis, secretaris van het hoofdbestuur der Staatkundig Gereformeerde Partij.

Uit De Combinatie van 5 augustus 1965.

Van der Graaf spreekt in zijn openingswoord op de ledenvergadering van 8 november 1965 als volgt:

"De Heere heeft mij nabij willen zijn. Ik heb de gemeente zien groeien. Er is veel veranderd ten goede en ten kwade. Ik heb verschillende raadsleden zien heengaan de weg van alle vlees, tevens twee burgemeesters. (...) Al met al ben ik zeer verblijd dat ik die dag heb mogen beleven en dat God mij zoveel jaren de kracht heeft gegeven om dat werk te mogen doen".

3.7 Realistisch beleid

Het vaststellen van de kandidatenlijst voor de gemeenteraadsverkiezingen van 1966 vereist twee ledenvergaderingen binnen een week. De tweede zelfs op zaterdagmiddag.

S. van Galen stelt zich niet meer herkiesbaar.

Bovendien gaan er geruchten dat er in Bolnes een vrije lijst uitkomt.¹¹⁾ De voorzitter verzoekt de leden bij de stemming hiermee rekening te houden.

B. van der Graaf en G. van den Boogaard komen op respectievelijk de eerste en de tweede plaats, terwijl M. Veldhoen van Bolnes de derde plaats inneemt. De uiteindelijke kandidatenlijst getuigt van veel zorg voor de geografische en kerkelijke spreiding.

Bij de verkiezingen behoudt de S.G.P. met eigen stemmen haar drie zetels.

Enkele keren wordt afgezien van de gebruikelijke openbare vergadering ter gelegenheid van verkiezingen. Er zijn veel kosten aan verbonden. Bovendien worden deze vergaderingen toch meestal door eigen mensen bezocht. Hoewel de kas doorgaans weinig zorgen baart, wordt er bij verkiezingen wel een forse aanslag op gedaan ten behoeve van propagandalectuur. In 1966 houden enkele leden dan ook een inzameling, wat het mooie bedrag van f. 2109,— oplevert.

In de ledenvergaderingen worden meermalen suggesties en opvattingen uitgesproken en vragen gesteld, die de voorzitter op hoger partijniveau bespreekt. Voorbeelden daarvan zijn:

- verkiezingslectuur van de S.G.P. heeft altijd dezelfde inhoud en het papier is meestal van slechte kwaliteit;
- het publiceren van de jaarverslagen van de partijsecretaris en -penningmeester voor de Algemene Vergadering, evenals het publiceren van de agenda in De Banier;
- het opstellen van richtlijnen voor het noemen van kandidaten, eventueel door een daartoe in te stellen commissie;
- het voordragen van kandidaten voor de Eerste Kamer door de Provinciale Vereniging in plaats van door het Hoofdbestuur.

Bij bestuursverkiezing in 1967 stelt J. Blaak zich niet meer herkiesbaar. De vacature wordt vervuld door J. Bogert. In 1968 maakt P. van Wingerden plaats voor C. Potappel. Een jaar later is het J. Boer die gekozen wordt in de vacature A. Vlasblom.

In 1968 telt de vereniging 186 leden.

3.8 Een plotseling verscheiden

Op 27 juni 1969 wordt de ledenvergadering door tweede voorzitter S. van Galen geopend met het lezen van Psalm 39. Bij de aanvang is gezongen Psalm 89 : 19.

"Het is, aldus Van Galen, een moeilijke opgave om hedenavond deze vergadering te leiden en voor u als leden een moeilijke vergadering om bij te wonen. Er staat hier een lege stoel. De Heere heeft onze voorzitter en ons aller vriend de heer B. van der Graaf op 12 mei 1969 onverwacht van ons weggenomen. Het is iedereen bekend wat hij voor ons is geweest en wat hij voor ons heeft gedaan. De heer Van der Graaf had vele gaven. De Heere schenke de weduwe en de kinderen hetgeen zij nodig hebben om dit zware verlies te dragen en Hij gedenke ook ons als kiesvereniging".

Tot nieuwe voorzitter wordt gekozen B. Stolk, die enkele dagen beraad vraagt. In de Gemeenteraad wordt de opengevallen plaats ingenomen door C. de Jong.

Op 17 maart 1969 sprak voorzitter B. van der Graaf in de ledenvergadering nog het volgende openingswoord:

"We hebben gelezen Hebréeën 13. In vers 1 staat: Dat de broederlijke liefde blijve. Vele onenigheden waren er toen Paulus dit schreef, doch het is ook een woord voor onze tijd. Er is chaos overal, ook op het staatkundig terrein. De saamhorigheid gaat verzwakken.

Ook in onze partij dreigen gevaren. We hebben het geconstateerd op de laatste vergadering te Utrecht. Moge het beginsel ons toch blijven binden".

Op 20 oktober 1969 vergadert de vereniging onder leiding van de nieuwe voorzitter, B. Stolk.

"Ik heb me niet durven onttrekken aan deze verantwoordelijke taak; ik vraag echter wel geduld. Ga niet vergelijken met wat geweest is; we zijn er ons van bewust dat wij wijlen Van der Graaf niet kunnen vervangen".

Ingekomen stuk op die vergadering is een schrijven van het Hoofdbestuur aan het Comité van Bezwaarden. Besloten wordt een brief te schrijven aan het Hoofdbestuur en aan de drie kamerleden waarin de kiesvereniging van Ridderkerk zich stelt achter het Hoofdbestuur, in casu ds. Abma.

In memoriam B. van der Graaf

Onze vriend Bastiaan van der Graaf is niet meer. Op de dag van Hemelvaart werd hij in Ridderkerk ter aarde besteld. Hij was 59 jaar. Nog niet zo oud, zeggen we in zulke gevallen.

We zijn overtuigd, dat de Staatkundig Gereformeerde Partij, omdat de beginselen hem lief waren, een grote plaats in zijn leven heeft ingenomen, zoals hij in de Partij een belangrijke plaats heeft vervuld.

Hij was lid van de raad van de gemeente Ridderkerk en eveneens van de Rijnsmondraad voor de S.G.P. Voorts maakte hij deel uit van het bestuur van Statenkring Ridderkerk en van de Provinciale Vereniging Zuid-Holland. Van der Graaf werd kortgeleden benoemd tot voorzitter van het Landelijk Verband van overheidspersonen. Enkele maanden geleden hebben we ons als Hoofdbestuur en Vertrouwensvergadering ernstig bezonnen of we een beroep op deze vriend, die met de financiële boekhouding van de Partij sedert vele jaren vertrouwd was, mochten doen om als penningmeester op te treden. Juist omdat hij het zelf om redenen, die hij zelf goed geweten heeft, ernstig ontried, hebben we niet nog meer aandrang willen uitoefenen. Achteraf zijn we dankbaar, dat we het hem niet moeilijker gemaakt hebben. Indien hij gewicht was, zou het ons thans misschien tot wankeling geweest zijn.

Wij danken God voor het vele, dat Hij in Van der Graaf de partij en inzonderheid allen, die hem van nabij gedurig mochten ontmoeten, heeft gegeven. Bovenal danken we voor wat hem geschonken werd, wat de familie vrijmoedigheid gaf om mede te delen, dat de Heere man en vader, grootvader, broer en zwager tot Zich nam.

Moge hij rusten waar gelukkig geen S.G.P. meer is!

De God van alle vertroosting zij gezin en familie zeer nabij. Zo schielijk kwam de dood. Vrouw en kinderen zullen voortaan zo vaak zoeken en niet vinden. Mogen ze echter tot hun verwondering ook vinden waar wij uit onszelf niet zoeken.

Memento mori, gedenkt te sterven. Dat kunnen we ter harte nemen. Toch vind ik, dat memento mori vrij stoicijns, nogal veredeld heidens, erg arm. Gods Woord drukt het anders uit, persoonlijker, Godbetrokkener als we lezen: Gedenkt uw Schepper, en wat meer is: Houdt in gedachtenis, dat Jezus Christus uit de doden is opgestaan.

Memento mori, memor esto Christum resurrexisse.

Uit De Banier van 22 mei 1969.

De Heere nam heden tot Zich onze hooggeachte voorzitter,
de heer

B. van der Graaf,

op de leeftijd van 59 jaar.

Gedurende tal van jaren heeft hij als voorzitter en als lid der Gemeenteraad te Ridderkerk onze belangen mogen behartigen en daarin mocht hij steeds getrouw blijven aan de beginselen van Gods Woord, zoals die door de S.G.P. worden voorgestaan.

De Heere Zelf moge kracht schenken om dit zware verlies te dragen aan de weduwe en de kinderen.

Heilige de Heere deze roepstem aan ons aller hart.

*Het bestuur
van de Kiesvereniging „De Hoop“*

Ridderkerk, 12 mei 1969

Geen bloemen - Geen toespraken

Op Hemelvaartdag zal d.v. een rouwdienst worden gehouden in het kerkgebouw van de Gereformeerde Gemeente aan de Legendijk te Ridderkerk, omvang 2.00 uur n.m.

De begrafenis zal op dezelfde dag plaatsvinden ca. 3.30 uur op de nieuwe begraafplaats „Vredenhof“ te Ridderkerk.

Met diep leedwezen geeft de Statenkring „Ridderkerk“ u kennis, dat de Heere van ons heeft weggenomen onze hooggeachte voorzitter, de heer

B. VAN DER GRAAF

op de leeftijd van 59 jaar.

Vanaf 1945 heeft hij als voorzitter de belangen van onze Statenkring mogen behartigen.

De Heere schenke de weduwe met de kinderen troost om dit zware verlies te dragen en heilige deze roepstem aan ons aller hart.

HET BESTUUR VAN DE
STATENKRING „RIDDERKERK“

Ridderkerk, 12 mei 1969

Het Bestuur der Rijnmondkring der Staatkundig Gereformeerde Partij te Rotterdam geeft met ontroering kennis van het plotseling overlijden van haar geachte algemeenschappelijke in de Rijnmondkring, de heer

B. VAN DER GRAAF

De Heere ondersteune de nogelaten betrekkingen.

Nemens het Bestuur,
H. VAN LOON, voorzitter
T. BUURVELD, sekretaris

Rotterdam, 13 mei 1969

4. De periode 1970 — 1982

4.1 Vier raadszetels

De kop van de kandidatenlijst voor de gemeenteraadsverkiezingen van 1970 is ingrijpend veranderd ten opzichte van die van 1966. Als nieuwe lijsttrekker treedt op M. Veldhoen. Omdat G. van den Boogaard zich niet meer herkiesbaar stelt, prijkt nu op de tweede plaats de naam van ir. C. Kok. De derde en de vierde plaats worden ingenomen door resp. C. de Jong, die sinds het overlijden van Van der Graaf, de lijsttrekker in 1966, zitting in de Raad heeft, en J.J. Hooijmeijer.

Bij de verkiezingen worden vier zetels behaald. Nummer vier op de lijst, J.J. Hooijmeijer, trekt zich terug, zodat W. van Gent, de vijfde van de lijst, de vierde zetel gaat bezetten.

Raadsvergadering in 1971. Links v.v.n.a. ir. C. Kok, W. van Gent, C. de Jong en M. Veldhoen.

Een andere gewijzigde situatie doet zich voor: de voorzitter heeft geen zitting in de Gemeenteraad. Voor een toelichting op de gemeentebegroting en overige gemeentelijke zaken is het woord dan ook aan de raadsleden. De leden maken druk gebruik van de mogelijkheid aan hen vragen te stellen:

- wanneer gaat de haven dicht?
- wat is het werk van raadscommissies?
- hoe wordt over de nieuwe burgemeester gedacht?

Verder vragen m.b.t. verkeerslichten op diverse kruispunten, popfestival in Ridderkerk, openstelling op zondag van zwembaden, subsidie aan een zangvereniging, de volkstelling, de put van Van Gent, etc.

C. de Jong.

Helaas moet gememoreerd worden dat in 1971 de Gemeenteraad besluit dat het ambtsgebed niet meer uitgesproken zal worden bij de opening van raadsvergaderingen.¹²⁾

In 1972 worden, op verzoek van de raadsfractie, door ir. H. van Rossum vragen aan de Minister gesteld "ter voorkoming van het volsputten van een smal en ondiep zoetwatermeer, dat zich gevormd heeft in de polder tussen de pas aangelegde nieuwe waterkerende dijk en het aan de rivier grenzende vloedbos" (De Gorzen). De voorzitter zegt verheugd te zijn dat de raadsleden steeds actief zijn en een principieel geluid in de Gemeenteraad laten horen.

4.2 50-jarig bestaan

Inmiddels maakt de kiesvereniging een dynamische ontwikkeling door. Voor de verschillende wijken worden zgn. werkcomités opgericht met het oog op ledenwerving. De oprichting van een kiesvereniging in Slikkerveer stond nog enige tijd ter discussie. Uiteindelijk gingen de gedachten meer uit naar werkgroepen. Ook wordt voorgenomen eens in Slikkerveer te vergaderen. Daar komt echter niet van; "gebouw "Obadja" is en blijft de meest geschikte plaats voor de vergaderingen van de kiesvereniging".

De groei van het ledental is in deze jaren indrukwekkend. In 1970 stijgt dat van 197 naar 291.

In 1971 zijn de bestuursleden Van den Boogaard en Potappel aftredend; zij stellen zich niet herkiesbaar. De twee vacatures worden vervuld door A. Bode en P.A. Luehof.

In 1972 ontstaan er weer twee vacatures. J. Boer stelt zich niet herkiesbaar en P.A. Luehof is naar elders vertrokken. De nieuwe bestuursleden zijn H. Roest en J.M. Schot.

Op 12 februari 1973 wordt de vijftigste jaarvergadering gehouden. De herdenkingsavond was eerst gepland op 28 november 1972. Dan zou ds. Abma spreken. Later werd echter bekend dat dit de vooravond van de Tweede Kamerverkiezingen zou worden. Daarom werd besloten ds. Abma te verzoeken die avond een politieke rede uit te spreken¹³⁾ en de herdenking samen te laten vallen met de jaarvergadering.

In zijn openingswoord op de herdenkingsavond memoreert de voorzitter het overlijden van ir. C.N. van Dis, "strijder voor de ere Gods". Hij stelt vast dat de verkiezingen geen verbetering brachten. "Nu reeds is men zesenzeventig dagen bezig om een Kabinet te vormen. (...) De grondoorzaak van dit alles is de morele inflatie". Na de gebruikelijke agendapunten houdt de voorzitter een voordracht "waarin hij het vijftigjarig bestaan van de vereniging belicht door verschillende feiten van de voorbijgevlogen jaren weer in herinnering te brengen". Gevraagd wordt of deze voordracht niet in boekvorm zou kunnen verschijnen.....

De heer Koppelaar voert het woord namens de Statenkring. De naam van de kiesvereniging trof hem. "Hij hoopt en verwacht dat wij onze hoop niet op mensen zouden stellen, want dat is een ijdele hoop. Hij spreekt de hoop uit dat er een ware nood mocht zijn en een gebondenheid aan Gods troon. Dan alleen is verwachting en Hoop mogelijk".

4.3 Recente ontwikkelingen

Tijdens de vijftigste jaarvergadering wordt T. van Prooijen in het bestuur gekozen. Hij neemt de plaats in van J. Bogert, die zich niet meer herkiesbaar stelde.

De naam van laatstgenoemde is verbonden met de contributieverhoging in 1964 van f. 2,— naar f. 3,—. Overigens volgen de contributieverhogingen elkaar sindsdien frequenter op. In 1970 van f. 3,— naar f. 5,— en in 1975 van f. 5,— naar f. 10,—. Thans

Kandidatenlijst

VAN DE
STAATKUNDIG GEREFORMEERDE PARTIJ
LIJST 3

M. Veldhoen P. Kruisstraat 67 constructeur Chr. Gereformeerd	42 jaar - Bolnes
ing. W. van Gent Ringdijk 258 projector Ned. Hervormd	45 jaar - Slikkerveer
ir. C. Kok Burg. de Zeeuwstraat 33 Iraar h.o.s. Geref. Gemeente	39 jaar - Ridderkerk
I. van Driel Cooperstraat 16 bouw-ingenieur Ned. Hervormd	27 jaar - Ridderkerk
J. M. Schot Oranjestraat 101 procurationhouder Geref. Gemeente	48 jaar - Slikkerveer

B. Stolk	Rijsoord
P. Visser	Oostendam
ir. L.v.d. Waal	Ridderkerk
A. Bode	Ridderkerk
G.v.d. Boogaard	Ridderkerk
T. van Prooyen	Slikkerveer
A. Hofland	Bolnes
ir. Jac. Stolk	Slikkerveer
H. Baas	Rijsoord
A.P. Hooymeyer	Ridderkerk
J. de Vries	Slikkerveer
J. Schalkoord	Ridderkerk
P.A.v.d. Pol	Bolnes
C.L. Potappel	Slikkerveer
B. Kok	Rijsoord

Maak slechts één hokje

vóór de naam van de kandidaat die U wenst

rood

andere is uw stem ongeldig!

RIDDERKERK ANNO 1974

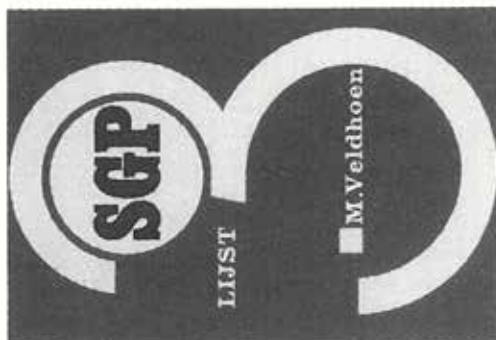
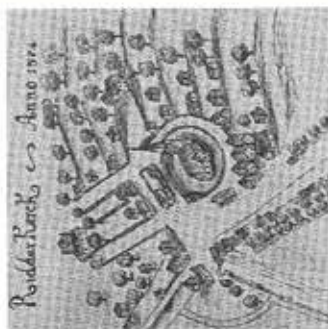
Zou u niet in het klein, innelieve dorpje van de
voorslagte wijngaard tot een moderne dorpen.

Naar die ingrijpende veranderingen, die zich tussen de
jaren 1574 en 1974 voltrokken hebben, kan ik de
overvloed: het jupelstaande Woord van God, de Bijbel.

Volgens dat Woord is de overheid ook de plaatselijke
overheid, dat is de Gemeenteraad en de senaat van God.
Daarom zal nu ook, ook in deze tijd van vernieuwing
en hervorming, in haar betrouwbare maatschappij naar
de Heilige Schrift en de gereformeerde belijdenis.
Het antwoord is in de vergaderingen van de Gemeenteraad
dient dat ook naar voren is.

De Gemeenteraad heeft al vele beloften in voor het ingewoende
en toekomstige leven: in het onderhouden van zijn gebouwen
en groot loon. Door een Schiedamsche Gereformeerde
Politiek wordt dus het gestel en maatschappelijk welzijn
van onze gemeente het meest bevordert.

De vergaderingen van de Staatkundig Gereformeerde
Partij willen zich in de komende vier jaren inzetten om
naar recht en eed de belangen te behartigen van alle inwoners
van de gemeente Ridderkerk, volgens de richtlijnen die God
ons in Zijn Woord gegeven heeft.

7 februari 1977

21. Voorstel van burgemeester en wethouders, nr. 52, tot het beschikbaar stellen van een krediet, groot f. 18.500,-- , voor het verwerven en het plaatsen van een bronzen beeldje op het pleintje voor de ingang van het winkelcentrum De Ridderhof aan de Logendijk, onder vaststelling van de 10e wijziging van de gemeentebegroting 1977.

De heer Van Gent: M.d.V., wat wel op zal vallen is, dat ik niet spreek namens m'n gehele fractie, dit vooraf. U wilt hier vóór de Ridderhof een beertje in het brons plaatsen voor f. 18.500,-- en dit bedrag nemen uit de post onvoorzien. M.d.V., met het oog op de zojuist vastgestelde begroting waarin duidelijk tot uiting kwam: a) de bezuinigingen; b) de belastingverhogingen, waarbij toch nog een groot bedrag moest worden gehaald uit de saldi-reserve om de begroting sluitend te maken. In dit licht vinden wij het onverantwoord om deze uitgave te doen. Wat het college beoogt.....

De heer De Jong: Mijnheer Van Gent, wie is nou "wij", als u niet namens uw hele fractie praat?

De heer Van Gent: Dat hoort u straks mijnheer De Jong, dat is nog een geheim. Wat het college beoogt met het beertje vóór de Ridderhof, is voor mij compleet een raadsel. Het lijkt me beter een agent van politie te plaatsen, om de jongelui in bedwang te houden. U spreekt zelfs van een beer met speelse expressie. U bedoelt natuurlijk "uitdrukking" in goed Nederlands. Het is van bescheiden formaat en op den duur karakteristiek voor de omgeving schrijft u. Je zou haast gaan denken dat op den duur "Ridderhof" omgedoopt wordt in "Berenhof" of zoiets of straks als een soortement dierentuin gaat fungeren.
Wethouder Van Kogelenberg: Mijnheer Van Gent, datzelfde verhaal met een ander opschrift had een ander kunnen houden toen het over Kasteel de Woude ging.

De heer Van Gent: Precies. Daarna kun je weer een ander opschrift nemen wat misschien op uw stuk sloeg, mijnheer, je kunt ze steeds omwentelen. De ene keer is het "de Poort" en een andere keer is het dat kasteel en dan is het weer een paal en zo kan je blijven gaan.

De voorzitter: Nu het beertje graag.

De heer Van Gent: Mijns inziens kunnen we voor dit geld beter 40 platanen poten in de gemeente. U begrijpt M.d.V., dat ik tegen dit voorstel ben en tevens - en nu komt het - mijn collega Veldhoen.

Wethouder mevrouw Lalleman: M.d.V., ik meen juist wel dat we aan het verlangen van de raad voldoen, wanneer we in onze gemeente nou eens iets aardigs, ter verfraaiing van het stadsbeeld, neerzetten. De heer Van Gent heeft het gehad over bezuinigingen, ik weet wel, je hoeft heus niet met geld te smijten, maar het is natuurlijk maar een

Fragmenten van raadsverslagen.

7 februari 1977

eenmalige uitgave. Dat moet u niet vergeten, het is niet iets dat regelmatig terugkomt. We moeten ook aan stadsverfraaiing denken en ik dacht dat het beertje heus wel - en dat zullen de heren Van Gent en Veldhoen hoogstwaarschijnlijk naderhand wel toe moeten geven - een verfraaiing is voor onze stad.

De voorzitter: De dichter spreekt zelfs over twee beren!

Het voorstel wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen met dien verstande dat de heren Van Gent en Veldhoen geacht worden te hebben tegengestemd.

8 november 1976

3. Voorstel van burgemeester en wethouders, no. 129, inzake verhuur van de voormalige Singelschool aan de Stichting Jongerenwerk Ridderkerk.

De heer Kok: M.d.V. Voor ons ligt een concept huurovereenkomst betreffende de verhuur van de Singelschool aan Stichting Jongerenwerk Ridderkerk. Aangezien wij destijds tegen subsidieverlening aan S.J.R. gestemd hebben en wel op principiële gronden, kunnen wij ook nu onze stem niet geven aan de verhuur van een gemeentelijk eigendom aan S.J.R. Ondanks alle beloften en het vertrouwen in een nieuw S.J.R., moeten wij met leedwezen constateren dat er weinig veranderd is. Naar de mening van mijn fractie treedt u als overheid onjuist op. "Wij geloven dat onze goede God, uit oorzaak van de verdorvenheid van het menselijk geslacht, koningen, prinses en overheden verordend heeft, willende dat de wereld geregeerd wordt door wetten en politien, opdat de ongebondenheid van de mensen bedwongen worde en het alles met goede ordinantie onder de mensen toega", aldus artikel 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis. Hun ambt is niet alleen acht te nemen en te waken over de politie, maar ook de hand te houden aan de heilige kerkdienst - en dan komt het belangrijkste - opdat God van een iegelijk geterd en gediend wordt, gelijk Hij in Zijn Woord gebiedt. M.d.V. Er zijn hier velen in de raad, zowel van links als van rechts die hetzelfde belijden. Met leedwezen moeten wij constateren dat dit niet door een ieder in praktijk gebracht wordt, maar dat het compromis hen liever is. Door de activiteiten van S.J.R. te bevorderen, d.m.v. subsidie en verhuur van de Singelschool, handhaaft en bevordert u het rijk van de Anti-Christ, waarover eveneens gesproken wordt in artikel 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis.

Fragmenten van raadsverslagen.

bedraagt de contributie f. 12,50. Een belangrijke reden voor deze verhogingen is de gestadige verhoging van de verplichte bijdragen van de kiesvereniging aan andere partijgeledingen, zoals de partijkas en het Partijbureau.

Na enige tijd van ziekte besluit S. van Galen zich niet meer herkiesbaar te stellen bij de bestuursverkiezing in 1974. In de vacature wordt gekozen W. van Gent, reeds bekend als raadslid. In 1975 stelt A.P. Hooijmeijer zich niet meer herkiesbaar. A. Hofland van Bolnes neemt zijn plaats in.

De ledengroei zet door dankzij de inspanning van enkele bestuursleden en de werkcomités. Met name in Bolnes is de groei relatief groot. Om de ledenwerving daar te ondersteunen wordt op 6 maart 1973 in de Paulusschool een openbare vergadering belegd. Sprekers zijn ds. H. van der Post van Bergambacht en de voorzitter van de kiesvereniging, B. Stolk.

In 1977 telt de vereniging 483 leden.¹⁴⁾ Sindsdien stokt de groei; door natuurlijk verloop valt zelfs enige achteruitgang te constateren.

I. van Driel.

Vanaf 1 oktober 1973 worden de ledenvergaderingen in de hal van de Bethelkerk gehouden. Gebouw "Obadja" is niet meer beschikbaar vanwege de catechisaties. De opkomst is niet groot. Het aantal aanwezigen is sinds 1970 vrij stabiel, zo'n veertig à vijftig man, met uitschieters. Gerelateerd aan de sterke groei van het ledental in die jaren, een bedenkelijke situatie.

Enkele bijzondere ledenvergaderingen worden gehouden.

Op 7 maart 1977 wordt het gemeenteprogram besproken. Dat resulteert in achttien wijzigingsvoorstellen en een aantal kanttekeningen.

Op 12 december 1977 zijn 78 leden ter vergadering. Aan de orde is de bespreking van de brieven van de Landelijke Stichting tot Handhaving van de Staatkundig Gereformeerde beginselen en een reactie daarop van het Hoofdbestuur.

Samenwerking met het G.P.V. Tweede van links ir. A. Kreling (G.P.V.), v.r.n.l. W. van Gent (S.G.P.), J.C. Louter (voorzitter G.P.V.) en B. Stolk (voorzitter S.G.P.).

*De huidige S.G.P-raadsfractie.
V.l.n.r. ir. C. Kok, J.M. Schot, M. Veldhoen en W. van Gent.*

Na een uitgebreide discussie blijkt de kiesvereniging achter het Hoofdbestuur te staan.

Openbare vergaderingen hebben vaak de vorm van forumavonden. Voor verkiezingen van Provinciale Staten en Tweede Kamer worden deze belegd in samenwerking met de kiesverenigingen van naburige gemeenten, zoals Barendrecht en Hendrik Ido Ambacht. Op 25 maart 1974 wordt in verband met de Statenverkiezingen zo'n avond belegd in de aula van de Scholengemeenschap "Guillaume Farel" aan de Sportlaan. Voor de pauze houden ir. Van Rossum en burgemeester Hardonk van Nieuw-Lekkerland elk een inleiding. Na de pauze vormen zij met de heren Barendregt (Barendrecht), Van Doorn (H.I. Ambacht), De Penning (Heerjansdam) en Stolk (Ridderkerk, tevens forumleider) een forum.

Op 28 mei 1974 wordt in verband met de gemeenteraadsverkiezingen weer een openbare vergadering belegd. Ds. W. van Gorsel spreekt een meditatie uit naar aanleiding van Openbaring 12:6a en 14a met als thema: "De vrouw en de draak". Na de inleiding van burgemeester Van den Berg is er gelegenheid tot vragen stellen. Ds. J. Mijnders sluit de vergadering.

Bij de gemeenteraadsverkiezingen de volgende dag worden weer vier zetels behaald. C. de Jong had zich niet meer beschikbaar gesteld. Vierde man is nu de 27-jarige I. van Driel.

4.4 Toch een gemeenschappelijke lijst

Sinds de vorming van het Christen Democratisch Appel en de opkomst van de Reformatorische Politieke Federatie krijgt de mogelijkheid van enigerlei vorm van samenwerking met andere partijen meer aandacht. De meerderheid van de leden toont zich voorstander van samenwerking met de andere kleine protestantse partijen.

Op de kandidatenlijst voor de gemeenteraadsverkiezingen van 1978 worden de laatste twee plaatsen ingenomen door de R.P.F. Ondanks deze bundeling van krachten wordt verlies geleden. De vierde zetel gaat verloren, zij het dat het slechts om enkele tientallen stemmen ging.

In 1982 vertoont het proces, waarin verschillende partijen tot samenwerking komen, meer structuur. Reeds in een vroeg stadium vindt overleg plaats met het Gereformeerd Politiek Verbond. De wens van het G.P.V. de vijfde en de vijftiende plaats van de kandidatenlijst voor de gemeenteraadsverkiezingen te bezetten,

Het huidige bestuur.

Zittend v.l.n.r. I. van Driel, B. Stolk, T. van Prooijen en W. van Gent. Staand v.l.n.r. A. den Ouden, A. Hofland, H. Roest, J.M. Schot en A. Bode.

wordt gehonoreerd. Voor het eerst komt de S.G.P. niet met een eigen lijst uit. De gemeenschappelijke lijst krijgt als naam "S.G.P. en G.P.V.". Met nadruk wordt vastgesteld dat elk der betrokken partijen haar identiteit behoudt.¹⁵⁾

De R.P.F. komt met een eigen lijst uit.

Bij de verkiezingen behaalt zgn. "klein rechts" een goed resultaat. De R.P.F. behaalt één zetel. Met steun van het G.P.V. weet de S.G.P. een winst van één zetel te boeken.

Met ingang van 7 september 1982 voegt J.M. Schot zich bij de oude driemansfractie.

In 1982 acht het bestuur het wenselijk het bestuur met twee man uit te breiden om tot grotere spreiding van de talrijke werkzaamheden te komen. Gekozen worden I. van Driel, eerder bekend als raadslid, die thans het secretariaat behartigt, en A. den Ouden.

4.5 Besluit

Kiesvereniging "De Hoop" bestaat zestig jaar. Een jubileum dat oproept tot herdenken.

Een periode waarin getracht is Gods Woord tot gelding te brengen in het openbare leven. Bijna zestig jaar heeft ze deel uitgemaakt van de plaatselijke overheid; zestig jaar heeft ze in het grotere verband van de Staatkundig Gereformeerde Partij de Provinciale en de Centrale Overheid eraan herinnerd wat haar taak is als Gods dienaar. Een zegen dat dit mogelijk was en is. In andere delen van de wereld is dit niet (meer) mogelijk. Ook in Nederland echter neemt de secularisatie toe; anti-christelijke tendensen worden steeds meer waargenomen. Hoe lang zal de kiesvereniging haar activiteiten nog kunnen ontplooiën? Deze ontwikkeling maakt het meer dan ooit noodzakelijk de reformatorische gelederen te sluiten.

Gelet op de politieke interesse en op het medeleven met degenen die de partij vertegenwoordigen, is enige bezorgdheid niet overbodig; anderzijds is het verheugend te constateren dat de achterban bij verkiezingen niet verstek laat gaan. Het is overigens bevrijdend, te beseffen dat het niet om het aantal of om de macht gaat, maar om de doorwerking van het Staatkundig Gereformeerde beginsel.

Toen burgemeester J.G. de Zeeuw op 25 mei 1909 de eerste steen legde van het inmiddels afgebroken gemeentehuis van Ridderkerk, citeerde hij uit Gods Woord:

"Gerechtigheid verhoogt een volk".

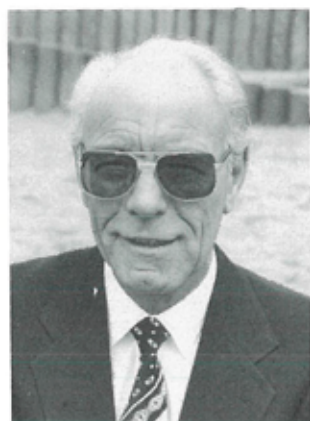
De S.G.P. bestond toen nog niet, maar sinds haar oprichting heeft zij niet nagelaten het volk deze wijsheid voor te houden, ook in Ridderkerk. Als God het geeft, hoopt zij nog tot in lengte van dagen haar roeping te volgen.

NOTEN:

- 1) Ds. J.R. van Oordt (1859-1942) diende de Gereformeerde Gemeente van Ridderkerk sinds 1918. In 1923 vertrok hij naar Opheusden. De oprichtingsvergadering van de S.G.P. op 24 april 1918 te Middelburg stond ook onder zijn leiding.
- 2) Ds. D.J. van der Graaf was predikant van de Nederlands Hervormde Kerk te Ridderkerk sinds 28 januari 1923. In 1928 vertrok hij naar Ede. In 1925 werd hij tot hoofdbestuurslid gekozen. Dat bleef hij tot en met 1945.
- 3) J. de Wit was nauw betrokken bij de oprichting van de kiesvereniging van H.I. Ambacht. Daarvan werd hij bestuurslid.
- 4) W. van Gent, die in 1923 bedankte als lid van de kiesvereniging, kwam met een eigen lijst uit en behaalde één zetel.
- 5) Artikel 15 van de bouwverordening, vastgesteld bij raadsbesluit d.d. 17 september 1926 luidde als volgt: Het is verboden: (...)
  3. te bouwen alvorens de grond, die bestemd is voor straat, plein of gracht en waaraan gebouwd zal worden, kosteloos en om niet aan de gemeente zal zijn overgedragen. (...)
- 6) In maart 1947 werd een schrijven van het gemeentebestuur ontvangen, waarin werd medegedeeld dat door de bezetter in beslag genomen eigendommen weer terug te bekomen zijn bij het Beheersinstituut te Rijswijk. Bij onderzoek was reeds gebleken dat het in beslag genomen notulenboek onvindbaar was, waarom dit schrijven maar voor kennisgeving werd aangenomen.
- 7) Ds. Chr. van de Woestijne diende de Gereformeerde Gemeente van Ridderkerk van 1940 tot 1950. Thans verricht hij nog hulpdiensten als emeritus-predikant te Ochten bij de Gereformeerde Gemeente in Nederland.
- 8) In de raadsvergadering van 27 september 1946 werd het verzoek van het bestuur van de Stichting tot oprichting en instandhouding van een Christelijke Nijverheidsschool voor meisjes om de noodzakelijkheidsverklaring af te geven, in behandeling genomen. De fractie van de P.v.d.A. stelde zich vrij onwelwillend op. Zij stelde o.a. voor het woord "Christelijk" in het raadsbesluit te schrappen.
- 9) De Combinatie van 11 januari 1957.
- 10) De Combinatie van 6 mei 1965.
- 11) Bolnes Belangen. Zie de bijdrage van M. Veldhoen.
- 12) Zie de bijdrage van M. Veldhoen.
- 13) De rede droeg als titel: "Wat zal het morgen brengen". Eerder op die avond sprak ds. J.W. Verweij van H.I. Ambacht een meditatie uit.
- 14) Daarmee behoort de Ridderkerkse kiesvereniging tot de grootste. Alleen die van Rijssen en Middelburg zijn nog groter.
- 15) Zie bijlage 4.

VRAAGGESPREK MET G. VAN DEN BOOGAARD

OUD-RAADSLID VOOR DE S.G.P. EN OUD-BESTUURSLID
VAN DE KIESVERENIGING

G. van den Boogaard.

Hoe maakte u kennis met de kiesvereniging en hoe kwam u ertoe zich te wijden aan het partijwerk?

In de eerste plaats door mijn opvoeding. Vader was een "volbloed" S.G.P.'er, men kon dan ook in de boekenkast van vader diverse redevoeringen en brochures vinden van ds. G.H. Kersten en ds. P. Zandt.

Dan mijn lidmaatschap (eind 1936 tot begin 1947) van C.J.V. "Obadja" te Ridderkerk. Ik heb in deze tijd zeer veel mogen leren door onderzoek van Gods Woord, van de Belijdenisgeschriften en het bespreken ervan.

Ook ging ik meermalen met mijn vader mee als er een spreker kwam voor de S.G.P. Voor de geest komt de rede van ds. P.J. Dorsman, gehouden in een van de zalen van St. Joris, getiteld "Wachter, wat is er van de nacht; wachter, wat is er van de nacht?".

Met enkele andere leden van C.J.V. "Obadja" gingen we ook meermalen op stap. Zo moet ik nu denken aan een rede, uitgesproken in gebouw "Obadja" voor de S.G.P. door wijlen ds. M. Visser uit Rotterdam. Hij sprak over "het slaan van Mozes op de steenrots". Wij, als J.V.'ers, waren het met enkele verklaringen niet eens; na afloop hebben we dan ook een gesprek gehad met ds. Visser. Of we het eens zijn geworden weet ik niet meer; wel weet ik dat dominee ten laatste zei: "Jullie moeten eens op de koffie bij mij komen".

Opvoeding en lidmaatschap van de C.J.V. "Obadja" heeft God willen zegenen, zodat er een fundament werd gelegd voor het latere leven en voor het toetsen van de beginselen van de S.G.P. aan Gods Woord.

Door het bezoeken van openbare vergaderingen maakte ik kennis met de kiesvereniging en als er nu wordt gevraagd: "Hoe kwam u ertoe zich te wijden aan het partijwerk?" zal de oorzaak hiervan wel zijn, dat ik in 1952 mijn intrede deed in het bestuur van de kiesvereniging en daar de functie van tweede secretaris kreeg toegewezen. Wanneer ik eerste secretaris ben geworden weet ik niet, vermoedelijk na het overlijden van de heer Cammeraat. Wel is mij bekend dat ik op 17 januari 1953 gekozen ben in het bestuur van de Statenkring "Ridderkerk" van de S.G.P. in de vacature J. Oudijn Jac.zn. De functie van eerste secretaris heb ik mogen vervullen tot 1981. Momenteel ben ik nog wel lid van het bestuur, maar ik zit niet in het dagelijks bestuur. Door dit lid zijn van het bestuur van de Statenkring en het telkens terugkerende (dit jaar drie keer) voorzitterschap van een stembureau voel ik me nog altijd betrokken bij de politiek en de S.G.P.

Wat doet de Statenkring eigenlijk?

Wel, dan moet ik eerst vertellen welke kiesverenigingen er bij de Statenkring "Ridderkerk" zijn aangesloten. Dit zijn alle verenigingen op de eilanden IJsselmonde, Hoeksche Waard, Voorne & Putten en Goeree & Overflakkee. Men komt eens per jaar in een algemene vergadering bijeen. Na de opening van de Haringvlietbrug vinden deze vergaderingen plaats te Klaaswaal, daarvoor waren de vergaderingen in gebouw "Obadja" te Ridderkerk.

Bij een ophanden zijnde verkiezing van de Provinciale Staten worden door de kiesverenigingen namen ingediend en wordt een groslijst van deze kandidaatnamen vastgesteld en doorgezonden naar het bestuur van de Provinciale Vereniging. Tevens zij vermeld dat alle belangrijke besluiten op een algemene vergadering ter kennis worden gebracht van de Prov. Vereniging en/of het Hoofdbestuur. Afgevaardigden naar de Raad van advies worden gekozen in een algemene vergadering van de Statenkring. Kandidaatstelling voor het bestuur van de Prov. Vereniging vindt ook plaats in een algemene vergadering.

Als er in een plaatselijke kiesvereniging zich een geschil voordoet en men geeft bericht aan het statenkringbestuur, dan zal deze moeten trachten het geschil op te lossen. Dat heb ik een keer meegemaakt. Bij verkiezingen van leden voor de Tweede Kamer of Provinciale Staten wordt aan de te verrichten werkzaamheden de nodige leiding gegeven.

De Statenkring streeft er naar Gods Woord op staatkundig terrein

tot meerdere erkenning te brengen d.w.z. indien mogelijk, waar nog geen kiesvereniging is, deze op te richten.

Kunt u iets vertellen over uw verkiezing in de Gemeenteraad?

Ik vind deze vraag wat moeilijk, daar vele gegevens mij ontbreken of mij ontschoten zijn. Wel weet ik dat ik ben voorgedragen en op de derde plaats van de kandidatenlijst kwam te staan, wat in 1958 uitliep op mijn verkiezing tot raadslid.

Na vier jaar wilde ik me reeds terugtrekken, maar op veler aandrang heb ik me herkiesbaar gesteld.

Hetzelfde deed zich voor in 1966, maar vier jaar later, in 1970, bleef ik bij mijn besluit en stelde me niet meer herkiesbaar.

Wie waren uw fractiegenoten? Hoe waren de taken verdeeld en hoe was de onderlinge samenwerking?

Mijn fractiegenoten zijn geweest: B. van der Graaf, S. van Galen, M. Veldhoen en C. de Jong.

Er was een taakverdeling met uitwisseling van gegevens na commissievergaderingen. Deze waren toen nog niet openbaar.

Diverse commissies waren er, zoals de commissie Openbare Werken, de commissie Financiën, de commissie Reinigingsbedrijf en de commissie Nutsbedrijven. In de laatste twee heb ik zitting gehad.

De onderlinge samenwerking is altijd zeer goed geweest, ook op onze fractievergaderingen. Ik heb als fractievoorzitter meegemaakt de heer B. van der Graaf, tot 1969, daarna de heer M. Veldhoen. Daar ik reeds te kennen had gegeven me in 1970 niet meer herkiesbaar te stellen, heeft de heer M. Veldhoen het fractievoorzitterschap, na het overlijden van de heer B. van der Graaf, op zich genomen.

Hoe was toen de sfeer in de Gemeenteraad? Was er samenwerking met andere partijen?

De sfeer in de Raad was goed. Men had respect voor het principe van de S.G.P., daar bekend was wat men aan de S.G.P. had. Toch was er meermalen "vuurwerk" tussen de P.v.d.A. en de S.G.P. Samenwerking met andere partijen was er hoegenaamd niet, op een enkele uitzondering na.

Was het raadslidmaatschap wel te combineren met het secretariaat van de kiesvereniging?

Ik zou deze vraag met een wedervraag willen beantwoorden. "Waarom zou dit niet te combineren zijn?". Drie leden van het bestuur van de kiesvereniging hadden in mijn periode zitting in de Gemeenteraad t.w. B. van der Graaf, voorzitter, S. van Galen, tweede voorzitter en ondergetekende, die secretaris was. Het zou, mijns inziens, een leemte zijn als niet één der raadsleden zitting had in het bestuur van de kiesvereniging.

Wat herinnert u zich aan treffende gebeurtenissen in uw hoedanigheid van raadslid?

Dan moet ik als dieptepunt noemen het plotseling overlijden, op 12 mei 1969, van de heer B. van der Graaf, voorzitter van de kiesvereniging te Ridderkerk, van de Statenkring "Ridderkerk" en van het Verband van Raadsleden in de provincie Zuid-Holland en onze fractievoorzitter. Voorts, dat het droevig was te moeten constateren dat er geen eerbied was in de Raad voor Gods dag, en dan denk ik met name aan de openstelling van de sportvelden en van het zwembad op zondag.

Als hoogtepunt zou ik alleen willen noemen het afleggen van de zuiverings- en ambtseed bij het begin van een ambtsperiode. Dit maakte telkens weer diepe indruk.

Hebt u nog een slotopmerking?

Ja, die heb ik. Gestreden voor de S.G.P.-beginselen die gegrond zijn op Gods Woord en als dit nu allemaal verstandswerk is geweest dan zal het nog, als rekenschap zal moeten worden afgelegd, tegen mij getuigen. Ten laatste, allen die een taak hebben te verrichten in de S.G.P. veel wijsheid en Gods zegen toegewenst.

HERINNERINGEN

VAN DE HEER M. VELDHOEN, RAADSLID VOOR DE
STAATKUNDIG GEREFORMEERDE PARTIJ

Van de zijde van het bestuur kregen wij het verzoek een bijdrage te leveren voor het gedenkboekje dat zal worden uitgegeven t.g.v. het zestigjarig bestaan van de kiesvereniging "De Hoop".

Omdat ik in de fractie de langste tijd deel uitmaak van de Ridderkerkse Gemeenteraad heeft men mij verzocht dit te willen verzorgen. Gaarne voldoe ik aan dit verzoek. Mocht de lezer dit relaas als een persoonlijk verslag ervaren, in die zin dat (naar het schijnt) de aandacht zich alleen op mij zou richten, dan wil ik hem of haar bij voorbaat tegemoet treden. Het kan nimmer de bedoeling zijn bij het uitgeven van een gedenk-

M. Veldhoen.

boekje dat bepaalde personen de eer zouden krijgen. Integendeel. Ons komt geen eer toe. Wij hebben gedaan wat wij moesten doen, derhalve zijn wij onnutte dienstkneden. In ons persoonlijk leven, maar zeker ook in het politieke leven, hebben wij de opdracht om de functie van zout te vervullen, Zout maakt alles smakelijk. Maar als het zout smakeloos geworden is, werpt men het weg. Daar hebben wij persoonlijk, maar ook als fractie op toe te zien. Het moet onze dagelijkse verzuchting zijn om een zoutend zout te mogen zijn. Als dat er is dan komt God aan Zijn eer. Hoewel het wel bij ons leeft om groot te zijn, is het niet nodig dat wij een grote fractie zijn. Immers, er is maar weinig zout nodig om een maaltijd smakelijk te maken.

Ik ontkom er niet aan in mijn bijdrage mijn persoonlijke indrukken weer te geven. Na het bovenstaande weet de lezer echter hoe hij dit waarderen moet. Ik zal trachten u enkele zaken uit de periode van 1966 tot heden voor de aandacht te brengen. Zaken die ons als fractie, maar ook mij persoonlijk zeer bezig hebben gehouden.

Zestien jaar is een lange periode; daarin hebben veel onderwerpen de aandacht van de fractie gevraagd. Het zal de lezer duidelijk zijn dat slechts aan enkele facetten aandacht zal worden geschonken.

Een kandidaat uit Bolnes

Voor mij begint de geschiedenis in het vroege voorjaar van 1966. Hoe werd ik lid van de Raad van Ridderkerk? In 1966 bestond er in Bolnes bij een aantal inwoners een grote ontevredenheid over de aanpak van het gemeentebestuur. Dit ging met name over de aankleding van de wijk Bolnes. Tot dan toe had de woningnood de volle aandacht van het gemeentebestuur opgeëist. Dit waren zaken die eerst om een oplossing vroegen. Daardoor was de uitvoering van "het park" in Bolnes op de achtergrond geraakt. Bij de nieuwbouwhuizen lagen grote hopen grond, met het gevolg dat er veel onkruid groeide en men het terrein gebruikte als stortplaats voor het vuil. Dit en nog andere zaken waren voor een aantal inwoners van Bolnes aanleiding om een nieuwe groepering op te richten nl. Bolnes-Belangen. Voorman was de heer A.C. Beck. Eén van zijn motieven om met een nieuwe partij te beginnen was dat er geen enkel raadslid in Bolnes woonachtig was, uitgezonderd mevr. Pijl-Drooge van de P.v.d.A. Voor de andere partijen was dit aanleiding om op hun kandidatenlijst nu een inwoner van Bolnes te plaatsen. Zo ook bij de S.G.P. Het zittende raadslid, de heer S. v. Galen, had laten weten niet meer beschikbaar te zijn. De derde plaats kwam nu open voor een kandidaat uit Bolnes. De eerste keer dat er gestemd werd was ik niet aanwezig. De kandidaten waartussen gekozen diende te worden, waren de heren P. van Wingerden, A. Bode, A. Put en M. Veldhoen. Na een aantal stemmingen viel de keuze op mij. Zo kwam ik op een verkiesbare plaats op de kandidatenlijst. Ik herinner me de vergadering, die in die tijd in de bovenzaal van de Ds. G.H. Kerstenschool gehouden werd, als de dag van gisteren. Op de vraag van de voorzitter of ik de benoeming aan wilde nemen, vroeg ik bedenktijd. Dat werd toegestaan, met de toezegging dat ik over een week gebeld zou worden om de beslissing te vernemen. Om kort te gaan, de vergadering met de fractie werd thuis bij de heer B. van der Graaf gehouden en daar werd de uiteindelijke beslissing genomen.

Het raadswerk nam toen een aanvang. De fractie bestond uit de heren B. van der Graaf, G. vanden Boogaard en M. Veldhoen. Zonder overdrijving mag gezegd worden dat de heer Van der Graaf de meest markante figuur uit de Ridderkerkse Raad was.

Onverwachts een ledige plaats

Zo vergleden enkele jaren tot op het moment dat ons het bericht bereikte van het plotselinge overlijden van de heer Van der Graaf in mei 1969. Dat was een grote slag voor de S.G.P. in het algemeen en voor de fractie in het bijzonder. Dit temeer omdat er een raadsvoorstel in voorbereiding was, n.l. het bestemmingsplan Donkersloot, Het Zand en Oud-Reijerwaard, wat inhield dat in Polder Donkersloot industrievestiging zou moeten komen. Met de situatie van de crisisjaren nog helder voor de aandacht besloot de toenmalige Raad de eenzijdige werkgelegenheid, nl. scheepsbouw en zware industrie, uit te breiden met andere vormen van industrie. Ik kom daar straks op terug.

Daar zaten wij, G. van den Boogaard en ik, onverwachts in grote problemen. Van den Boogaard had al een aantal jaren ervaring; hij had ook wel het woord gevoerd. Tot op die tijd had ik dit echter nog niet gedaan. Van een nieuw raadslid gold en dat geldt nu eigenlijk nog, dat hij het eerste jaar luistert en het tweede jaar fluistert: Ik was al in het derde jaar en had alleen maar geluisterd. Van der Graaf was altijd de woordvoerder. Hij deed dit met veel verve en grote kennis van zaken. Naar hem werd geluisterd. Er werd zelfs gezegd dat hij met de heer Bolhuis, de gemeentesecretaris, en P.v.d.A.-wethouder C. van den Berg het gemeentelijke beleid uitstippelde wanneer zij gedrieën naar Rotterdam togen om de Rijnmondraadsvergaderingen bij te wonen. Ik heb dit nooit bevestigd kunnen krijgen, maar het zou mij niet verwonderen als het waar was. Zo was dus de situatie bij het overlijden van Van der Graaf.

Doch het leven ging verder, ook in de gemeente. Er moest een nieuwe fractievoorzitter komen en de vacature in de Raad moest vervuld worden. Om persoonlijke redenen, die wij moesten respecteren, kon Van den Boogaard geen fractievoorzitter worden. Voor mij was er toen geen keus. Om u enigszins in te kunnen denken hoe men zich dan voelt moet u zich iemand voorstellen die met rolschaatsen op spiegelglad ijs staat. Hij kan geen kant op. Bij de minste of geringste beweging ligt hij ondersteboven. En dat wil een mens niet graag; ook ik niet. Daar kwam nog bij dat de voorbereidingen voor het vaststellen van het bestemmingsplan, wat hiervoor al aangeduid is, in volle gang was. De plaatselijke industrie, onder aanvoering van Boele, had uitvoerig met vertegenwoordigers van alle fracties gesproken om te trachten hen te bewegen hun goedkeuring aan het plan te onthouden.

Inmiddels was de heer C. de Jong lid geworden van onze fractie. In

augustus werd het plan in de Raad gebracht met het voorstel om de bezwaren, die de plaatselijke industrie had ingebracht, ongegrond te verklaren. Onze fractie had daar geen moeite mee. Het was bij die gelegenheid de eerste maal dat ik het woord voerde. Daarna moest ik voor de eerste maal de algemene beschouwingen houden t.g.v. het vaststellen van de begroting van 1970.

In datzelfde jaar vond ook de verkiezing plaats voor de Gemeenteraad. Sombere voorspellingen werden geuit. Waar zou het met de S.G.P. belanden nu Van der Graaf er niet meer was? Dat zou wel een terugslag geven. Ik vreesde dat het ons misschien een zetel zou kosten. Hoe anders verliep het. Toen ik 's avonds naar de raadszaal in het bijgebouw van het gemeentehuis ging werd ik verwelkomd met de woorden: "Daar komt de nieuwe wethouder". U begrijpt mijn verbazing. Tot op dat ogenblik had ik geen inzicht in het verloop van de verkiezingen gehad. In plaats van een zetel te verliezen, waarop ik gerekend had, hadden we er één bijgewonnen. Wat een wonder! Wie had dat gedacht!

Afschaffing van het ambtsgebed

Eén van de vele zaken die in de raadsperiode 1970 — 1974 plaats vond, was een treurige zaak: het ambtsgebed werd in die periode afgeschaft. Dit is naast het feit dat de Raad steeds linkser werd, ook het gevolg geweest van een prestigeslag tussen de P.v.d.A. en de toenmalige P.C.G.-fractie, gevormd door de A.R. en de C.H.U. Deze partijen hadden in hun verkiezingspropaganda sterk de nadruk gelegd op de handhaving van het ambtsgebed. Kennelijk had dit kwaad bloed gezet bij de nieuwe fractieleden van de P.v.d.A., met name bij de heer Spanjersberg, een verbitterde, arrogante tegenstander van alles wat rekening wenste te houden met God en Zijn geboden. Juist in die tijd was ook de huidige burgemeester, mr. dr. C.J. Verplanke, geïnstalleerd. Ook hij heeft geprobeerd het ambtsgebed te handhaven. De tegenstanders hiervan waren de gehele P.v.d.A.-fractie, de gehele V.V.D.-fractie en de D'66-fractie. De laatste beoogde bij monde van haar fractievoorzitster, mevr. Janssen-Hooghuis, dat bidden uit de tijd was. Het was iets dat in deze tijd niet meer paste. Deze en soortgelijke argumenten werden ook gehoord van de zijde van de P.v.d.A. en de V.V.D. Men had alle respect voor andersdenkenden, dat wel. Men moest toch vooral niet denken dat zij onverdraagzaam waren. Neen, het was veeleer een kwestie dat men zich zorgen maakte over het feit, dat, wanneer de voorzitter afwezig was, een atheïstische wethouder

als loco-burgemeester het gebed uit moest spreken. Dit zou inconsequent zijn en van weinig eerbied getuigen.

Het ambtsgebed luidde als volgt: "Almachtige God, wij bidden U om Uws Zoons wil, om Uw onmisbare zegen voor het werk dat ons wacht. Verlevendig in ons een diep besef van onze afhankelijkheid van U. Geef ons wijsheid en kracht om de belangen van onze gemeente te behartigen naar plicht en eed. Amen". Dat kon nu niet meer. Geen afhankelijkheid van God; geen bede om wijsheid. Wij hebben onze eigen wijsheid. Bovendien, zo werd betoogd, konden de voorstanders van het ambtsgebed, voor de aanvang van de Raad, persoonlijk een stil gebed doen. Niets zou hen daarbij in de weg gelegd worden. Dat er een groot verschil is tussen het persoonlijk gebed en het gebed dat uitgesproken wordt namens de Raad, ontging hun ten enenmale. Als dit gebed bij de aanvang van de raadsvergadering uitgesproken wordt, al is het door de grootste atheïst, dan blijft het nog een betuiging en erkenning van afhankelijkheid van God. De Raad als hoogste gezagsorgaan in de gemeente bidt en belijdt, en niet een privépersoon.

Hoe er ook geargumenteed werd, het besluit werd genomen met alleen de stemmen van de P.C.G.- en de S.G.P.-fractie tegen. Dit was een van de eerste besluiten van de Raad in de periode 1970-'74. Kort daarna verdween de bestrijder van het ambtsgebed, de heer

Fractieberaad in 1970. V.l.n.r. M. Veldhoen, C. de Jong en W. van Gent.

Spanjersberg, naar Rotterdam. Naar verluidt was onenigheid in z'n fractie over het vervullen van een wethouderspost de reden dat hij vertrok. Hoe het ook zij, het was een schone opruiming.

Kritische vragen

Dat er ook in deze periode nog andere zaken aan de orde kwamen, zal iedereen wel duidelijk zijn. Ik doe echter maar een greep. Ook in de periode 1974-78 mochten wij onze vier zetels behouden. De fractie bestond toen uit de volgende personen, in alfabetische volgorde: I. van Driel, W. van Gent, C. Kok en M. Veldhoen. In deze periode was het, dat de fractie kritische vragen stelde over z.g. dienstreizen in het kader van de industrievestiging van Blauwhoed. Dit werd ons niet in dank afgenomen; wij werden weggehoond. In "De Combinatie" verscheen een verhaal onder de volgende levensgrote kop: "Het grote ongenoegen der Staatkundig Gereformeerden".

Ironisch genoeg heeft de Raad in oude samenstelling in augustus 1982 een besluit genomen om aan Blauwhoed een schadeloosstelling te betalen. En wat bleek nu: ook het bedrag van de toenmalige studiereizen moesten wij als gemeente aan Blauwhoed terugbetalen. In de bovengenoemde raadsvergadering heb ik dit gememoreerd. Zo ligt zowel het ene als het andere feit notulair vast. Soms is het een kwestie van tijd om bevestigd te zien dat de zienswijze van de fractie juist was, al zal dit nooit openlijk erkend worden.

De moskee

Reeds jaren was men van de zijde van het Ministerie bezig met plannen om in Ridderkerk een moskee te stichten voor de Mohammedaanse Zuidmolukkers in Ridderkerk. Allerlei oorzaken hebben dit vertraagd. Maar plotseling was het zover. In de commissie Openbare Werken kwamen de voorstellen. Het bestemmingsplan in Slikkerveer moest gewijzigd worden en wel in de eerste plaats om de realisering van de moskee mogelijk te maken en in de tweede plaats om een uitbreiding van de Geref. Kerk Vrijgemaakt te kunnen realiseren.

Daar zit je dan als S.G.P.-fractie. Er wordt advies aan je gevraagd. Dan zeg je dat je niet mee zal gaan met het wijzigingsplan van de moskee en dat je wel goedkeuring geeft aan de Geref. Kerk Vrijgemaakt. Dit ontlokt dan aan de omstanders (o.a. P.v.d.A.-leden) de opmerking dat men verbaasd en geschokt is over zo'n

Burgemeester dr. C.J. Verplanke.

stellingname. Hoe bestaat het dat de S.G.P.-fractie tegen de bouw van een kerk is! Dat deze opmerking van een ontstellende onkunde getuigde, kwam niet bij hen op. Hier werd de christelijke godsdienst op één lijn gesteld met de Islam. Deze zaak werd ook in de plaatselijke pers flink opgeblazen, zelfs zo, dat in "De Combinatie" werd gesuggereerd dat het C.D.A. en de S.G.P. in feite een godsdienstoorlog begonnen. De gevolgen daarvan zouden niet te overzien zijn en beide fracties laadden een grote verantwoordelijkheid op zich.

De fractievergadering waarop we deze zaak bespraken, was de moeilijkste, die ik tot nog toe meegemaakt heb. Van alle zijden werd bezien of er een mogelijkheid was, waarbij wij onze medewerking konden geven en toch een vrij geweten behielden. Wij kwamen er die bewuste avond niet uit. Wij gingen naar huis en spraken af dat elk lid van de fractie mij voor een bepaalde dag zou bellen om mij zijn zienswijze mede te delen, die tot stand zou komen onder biddend opzien tot Hem, Die wijsheid en inzicht kan verlenen aan hen die dit ontberen.

Dit was 'smaandags en de volgende week maandag zou de

raadsvergadering gehouden worden. Al ras naderde die dag. Tenslotte was het zaterdag geworden; nu kon het niet langer uitgesteld worden. Toen ik mij voorbereidde heb ik ervaren, wat het betekent: "En indien iemand van u wijsheid ontbreekt, dat hij ze van God begere, Die een iegelijk mildelijk geeft, en niet verwijt". Hoe dit gegaan is blijft hier verder buiten beschouwing. Dit alleen wil ik ervan zeggen. Het wordt zo gemakkelijk gezegd; maar om de waarheid daarvan te ondervinden, moet men werkelijk aan het eind van het eigen kunnen en kennen zijn. En dat is niet zo gauw het geval. Toen ik mij daarna voorbereidde was ik in nog geen uur klaar. Helder mocht ik zien welke argumenten ik moest gebruiken. Toen 's maandags de raadsvergadering gehouden werd, was dat een dag van vrees. De gehele publieke tribune was bezet door Zuidmolukkers. Tenslotte kreeg ik het woord. Nog nooit heb ik zo vrij en zo gemakkelijk gestaan als toen. Alle vrees was van mij afgevallen. Namens de fractie mocht ik zeggen dat wij grote moeite met dit voorstel hebben gehad. Temeer omdat deze moskee bedoeld is voor het Zuidmolukse deel van onze Ridderkerkse bevolking, voor hen, die tot de trouwste onderdanen van het Koninkrijk gerekend kunnen worden. Mensen, jegens wie wij als Nederlandse natie een ereschuld hebben. Een ereschuld die wij tot op heden niet ingelost hebben en die wij ook nu met dit voorstel niet kunnen inlossen, gezien het onchristelijke karakter van de Islam. Dat het, gezien de uitgangspunten van onze partij, die wij in de Raad vertegenwoordigen, niet een kwestie is van niet gunnen, maar veeleer een kwestie van niet kunnen.

Het valse argument dat wij op een godsdienstoorlog aanstuurden, mocht ik weerleggen, daarbij betogend dat juist die mensen het slachtoffer geworden zijn die God overeenkomstig Zijn Woord wilden dienen. De geschiedenis heeft daar voorbeelden te over van. Ten laatste heb ik mij gebaseerd op de Ned. Geloofsbelijdenis en wel op de artikelen 27 en 36. Art. 27 omschrijft de enige Katholieke of algemene Kerk. Van daar uit was het ons onmogelijk, om zelf deze belijdenis te onderschrijven, en dan toch voor de bouw van de moskee te stemmen. Ook het veel aangehaalde art. 36 hebben wij geciteerd; met opzet hebben wij de tussen aanhalingstekens geplaatste passage buiten de discussie gehouden. Wij hebben toen aangetoond waar wij stonden en betoogd dat het vanuit dit gezichtspunt voor ons een onmogelijke zaak was. Wij wilden liever een vrij geweten dan de gunst van mensen. Zo hebben wij daar ons tegenstemmen gemotiveerd.

Thans staan wij aan het begin van een nieuwe periode. Een periode die zich kenmerkt door onzekerheid en onduidelijkheid op velerlei terrein. Veel zaken die voorheen als vanzelfsprekend werden beschouwd, zijn dat nu niet meer. Er zullen nu keuzen gemaakt dienen te worden; dat zal moeilijk zijn, want altijd zijn er wel groepen die menen dat zij het hardst getroffen worden. Voor ons persoonlijk, maar ook als fractie zal het de belangrijkste zaak zijn als wij de goede en enige keuze mogen maken. Dat is de keuze van Ruth. "Velen zeggen: wie zal ons het goede doen zien? Verhef Gij over ons het licht Uws aanschijns, o HEERE". Als deze keuze in onze harten mag zijn, door de werking van Gods Heilige Geest, dan zal het ook zijn: "Want Gij, o HEERE! alleen zult mij doen zeker wonen". Dat wensen wij alle lezers en ook onszelf toe.

STUDIEVERENIGING "DE POLITIEKE CHRISTEN"

Te Ridderkerk en omgeving bestaat een Staatkundig Gereformeerde studievereniging, die als naam draagt "De Politieke Christen". Deze vereniging kan niet terugzien op een zestigjarig bestaan. Toch willen we het een en ander uit haar geschiedenis naar voren brengen. In het plaatselijk weekblad "De Combinatie" van 5 maart 1964 was onderstaande mededeling opgenomen.

S.G.P.-STUDIEVERENIGING

Onlangs is opgericht een Staatkundig Gereformeerde Studievereniging, genaamd "De Politieke Christen", waarvan de leden woonachtig zijn te Barendrecht, Heerjansdam en Ridderkerk.

Het doel van de Studievereniging is het bevorderen van de studie door haar leden van de beginselen der Staatkundig Gereformeerde Partij en de praktische toepassing daarvan in de politieke en maatschappelijke vraagstukken van deze en vroegere tijd, alsmede van Gods leiding op staatkundig gebied met ons volk in het verleden en heden.

Belangstellende jongeren, welke instemmen met het doel der vereniging, worden hierbij vriendelijk uitgenodigd op haar vergadering van D.V. vrijdagavond 13 maart om 8 uur, alwaar de weled. heer G. Roodbeen van Rijswijk een referaat hoopt te houden over "De Europese Integratie". Deze vergadering zal gehouden worden in de Ds. G.H. Kerstenschool, Klaas Katerstraat 1 te Ridderkerk.

Wat was aan deze mededeling vooraf gegaan?

Voorgeschiedenis

Reeds voor de Tweede Wereldoorlog is er een studievereniging geweest, zoals blijkt uit onderstaande citaten uit de notulen van vergaderingen van kiesvereniging "De Hoop".

J. de Looze.

H.G. Barendregt.

Bestuursvergadering 1 februari 1946:

"Bij de rondvraag vraagt de heer M. Cammeraat nog naar de studieclub. Op zijn voorstel wordt besloten deze nog niet op te heffen".

Ledenvergadering 5 februari 1946:

"De voorzitter deelt mede dat de voorzitter van de studievereniging, de heer M. Cammeraat, de wens te kennen had gegeven alsnog de studievereniging niet op te heffen.

Hiertegen brengt niemand der leden iets in".

Bestuursvergadering 17 september 1946:

"Vervolgens is er nog een verzoek van het "Landelijk Verband van Staatkundig Gereformeerde Studieverenigingen" om afgevaardigden te zenden naar de te houden vergadering in Rotterdam.

Er zullen afgevaardigden gevraagd worden op de a.s. ledenvergadering. Tevens zal worden gevraagd of er weer een studievereniging moet worden opgericht.

Rondvraag: Cammeraat deelt mede dat er nog enkele boeken van Groen van Prinsterer, eigendom van de studieclub, zoek zijn en vraagt de voorzitter, daarnaar te willen vragen op de a.s. ledenvergadering".

Ledenvergadering 24 september 1946:

"In verband hiermede (de afvaardiging van twee leden naar de jaarvergadering van het "Landelijk Verband van Studievereni-

gingen") wordt enige tijd gesproken over de studievereniging, die te dezer plaatse voor de oorlog reeds bestaan had en nog niet is opgeheven, maar nooit vergadert.

Zou men mede door de aansporing van het Landelijk Verband de vereniging weer nieuw leven inblazen, ja of neen?

Het wordt de vergadering voorgelegd. De moeilijkheid zit hoofdzakelijk daarin, dat niet gemakkelijk een andere voorzitter is te krijgen, daar de oude voorzitter zich liever door een andere vervangen zag.

Er wordt niet veel op gezegd, waarschijnlijk wel hierom, dat niemand de functie van voorzitter op zich wil nemen. Het blijft tenslotte bij het oude".

Bij navraag aan enkele oudere leden van de kiesvereniging wist men echter niet van het bestaan van een studievereniging in de vooroorlogse jaren af.

Toch was er iets van dit kleine vuur blijven smeulen, want in 1963 leefde bij verschillende jongeren van de kiesverenigingen te Barendrecht, Heerjansdam en Ridderkerk het verlangen om te komen tot oprichting van een studievereniging, uitgaande van genoemde kiesverenigingen.

Vrijdag 1 maart 1963 werd ten huize van de heer B. van der Graaf een oriëntatievergadering gehouden. De vergadering werd geleid door Van der Graaf. Aanwezig waren H.G. Barendregt, P. van Bergeijk, C. Bregman, P. Benard, Z. de Graaf, B. van der Graaf, G.A. Jongeling, A. Monster, H. Roest en J.J. Verhage.

Het doel der bijeenkomst was om te komen tot definitieve oprichting ener studievereniging, uitgaande van de kiesverenigingen der Staatkundig Gereformeerde Partij. De nuttigheid van zulk een vereniging was ook reeds ter sprake gekomen op de Statenkringvergadering.

Plaatselijk was er nog te weinig animo voor; vandaar dat er in regionale zin is gedacht. Als geografische grenzen werden genoemd: Ridderkerk, H.I. Ambacht, Heerjansdam en Barendrecht.

Opgemerkt werd dat het doel moest blijven: een studievereniging voor de jeugd, bijvoorbeeld van 18 tot 30 jaar. De heer Van der Graaf wilde wel een leeftijdsgrens zien naar beneden, b.v. 17 jaar, maar niet naar boven. Ook raadde hij aan niet al te druk te vergaderen.

De kiesverenigingen zouden vooral in de eerste tijd de jonge vereniging moreel en financieel terzijde staan, maar haar tegelijkertijd een zekere autonomie verlenen. De heer Van der Graaf

stelde voor ook op de oprichtingsvergadering de leiding op zich te nemen.

De oprichting

Tijdens de oprichtingsvergadering, gehouden op 2 april 1963 in de bovenzaal van de Ds. G.H. Kerstenschool, gaven zich achttien personen op als lid. Als belangstellenden waren twee personen aanwezig.

Uit de leden werden vijf personen voor het bestuur gekozen, waarvan twee uit Barendrecht, één uit Heerjansdam en twee uit Ridderkerk. Het bestuur zou zich later over de volgende facetten uitspreken: reglement, plaats van vergaderen, naam, aansluiting Landelijk Verband.

Van de kiesvereniging te Ridderkerk werd f. 25,— ontvangen. De deurcollecte bracht f. 17,85 op.

Op de tweede ledenvergadering, gehouden op 17 oktober 1963, werd medegedeeld dat de functies van het bestuur als volgt zijn vastgesteld:

Voorzitter	: H.G. Barendregt	Barendrecht
Secretaris	: J.J. Verhage	Ridderkerk
Penningmeester en		
Bibliothecaris	: P. Benard	Slikkerveer
Alg. adjunct	: G.A. Jongeling	Heerjansdam
2e Secretaris	: P. van Bergeijk	Barendrecht

Het huishoudelijk reglement werd, na een kleine wijziging van artikel 7, vastgesteld.

Van een der leden werd voor de bibliotheek ontvangen het boek "De Politieke Christen". Waarschijnlijk is dit de aanleiding geweest voor de naam van de vereniging.

Reeds op de bestuursvergadering van 26 april 1963, ten huize van de heer P. Benard te Slikkerveer, was de naamgeving ter sprake geweest. Er werd besloten geen bijbelse of persoonsnamen te gebruiken, maar de naam "Eiland IJsselmonde" of "Filologos", d.i. "vrienden van het Woord".

In de notulen van de vergadering van 31 januari 1964 staat echter over de naam "Filologos" niets meer geschreven. Wel wordt vermeld dat bij het stemmen tussen de namen "De Politieke Christen" en "Eiland IJsselmonde" eerstgenoemde met meerderheid van stemmen werd gekozen.

De bijeenkomsten

Ongeveer vijf maal per jaar wordt vergaderd.

Werd in de eerste jaren vergaderd in de Ds. G.H. Kerstenschool, later kwam men bijeen in het catechisatielokaal der Geref. Gemeente aan de Lagendijk, de voormalige pastorie. Tegenwoordig vergadert men in een zaal van de Bethelkerk.

In de beginperiode werden de inleidingen meestal verzorgd door de leden, tegenwoordig wordt meer een vooraanstaand spreker in S.G.P.-kringen uitgenodigd.

De openingsavond van het seizoen wordt de laatste jaren gezamenlijk gehouden met de S.G. Studievereniging "Sola Scriptura" te Alblasserdam, het ene jaar in Alblasserdam, het andere jaar te Ridderkerk.

In februari heeft onze studievereniging de eer het L.V.S.G.S. te mogen ontvangen, die dan in studieconferentie bijeenkomt.

Dat ook deze bijeenkomsten in een behoefte voorzien zagen wij begin 1982. Grote verontrusting was er in het gehele land over het voorontwerp "Wet Gelijke Behandeling", die een directe bedreiging betekent voor de identiteit van talrijke christelijke organisaties en instellingen. Dit was reden voor het L.V.S.G.S. tijdens deze studieconferentie het onderwerp te verzorgen: "Gevaren rond gelijke behandeling". Meer dan vierhonderdvijftig personen woonden deze bijeenkomst bij; wegens de grote opkomst werd ze in de kerkzaal gehouden.

Het bestuur

Tijdens het bestaan van de vereniging heeft nogal eens verwisseling van personen in het bestuur plaats gehad. Twee vrienden hebben echter een lange tijd van dienst. Voorzitter Barendregt heeft vanaf de oprichting tot april 1981 onze vergaderingen op een prettige en kundige wijze geleid. Zijn gezondheid heeft het toegelaten dat hij alle jaarvergaderingen geleid heeft. De andere vriend, de heer P. van Bergeijk, heeft vanaf het begin zitting in het bestuur.

In het voorgaande hebt u gelezen dat het moeilijk is een goede voorzitter te vinden. Toch zijn we hierin geslaagd. Tijdens de jaarvergadering in 1981 werd met meerderheid van stemmen gekozen de heer I. van Driel, voormalig gemeenteraadslid te Ridderkerk.

Het bestuur ziet er thans als volgt uit:

Voorzitter	: I. van Driel	Ridderkerk
Secretaris	: J. de Looze	Ridderkerk
Penningmeester	: H.W. Molendijk	Ridderkerk
Algemeen Adjunct	: P. van Bergeijk	Barendrecht
Bibliothecaris	: W. van der Waal	Ridderkerk
2e Voorzitter	: A.A. Verhoeven	H.I. Ambacht
2e Secr./Penn.	: A.M. den Braber	Barendrecht

De leden

Gaven zich tijdens de oprichtingsvergadering achttien personen op als lid, nog hetzelfde jaar kwam dit aantal op vierentwintig. Vele jaren is dit aantal op dezelfde hoogte gebleven, het ene jaar wat meer, het andere wat minder.

In 1975 kwam, door de grote activiteit van secretaris W. Verhoeven, het aantal op zevenendertig. Thans telt de vereniging tweeënvijftig leden. Financieel gezien is dit een goede zaak. Helaas kan niet gezegd worden dat alle leden trouw de vergadering bezoeken.

Met het oog op de zorgvolle toekomst mogen de jongeren niet afzijdig blijven staan. Daarom is het dringend gewenst dat velen van hen belangstelling tonen voor het bestuderen van de staatkundig gereformeerde beginselen.

J. de Looze.

BIJLAGEN

Bijlage 1: Bestuursleden in chronologische volgorde

1922-1924	J. Schneider	voorzitter
1922-1924	P. van Wijk	secretaris
1922-1923	J. Belder	
1922-1922	C. van Pelt	
1922-1922	C. Stok	
1922-1924	W. Stok	penningmeester
1922-1923	C. de Zeeuw	
1923-1952	W. Blaak	penningmeester 1945-1952
1923-1940	C. van Die	penningmeester 19...-1940
1923-1927	Th. Huizer	penningmeester 1924-1927
1923-1930	H. Makkenze	voorzitter 1924-1930
1923-1923	J. de Wit	
1924-1929	J. van Roon	
1924-1940	A. Sonneveldt	voorzitter 1930-1940
1924-1929	D. van der Staaij	secretaris
1927-19....	B.C. de Jong	penningmeester 1927-19....
1929-19....	P. van der Vorm	secretaris
1929-1956	G.A. van der Waal	
1930-19....	A. Nugteren	
19....-1974	S. van Galen	
19....-1969	B. van der Graaf	secretaris 19....-1940 voorzitter 1945-1969
19....-1940	A. Visser	
1945-1951	J.W. van Belle	
1945-1952	M. Cammeraat	secretaris
1945-1957	J. Oudijn	
1951-1971	G. van den Boogaard	secretaris 1952-1971
1952-1967	J. Blaak	penningmeester
1952-1969	A. Vlasblom	
1956-1968	P. van Wingerden	
1957-1975	A.P. Hooijmeijer	penningmeester 1967-1975

Bijlage 1 (vervolg):

1967-1973	J. Bogert	
1968-1972	C. Potappel	
1969-1972	J. Boer	secretaris 1971-1972
1969-	B. Stolk	voorzitter
1971-	A. Bode	
1971-1971	P.A. Luehof	
1972-	H. Roest	
1972-	J.M. Schot	secretaris 1972-1982
1973-	T. van Prooijen	penningmeester v.a. 1975
1974-	W. van Gent	
1975-	A. Hofland	
1982-	I. van Driel	secretaris
1982-	A. den Ouden	

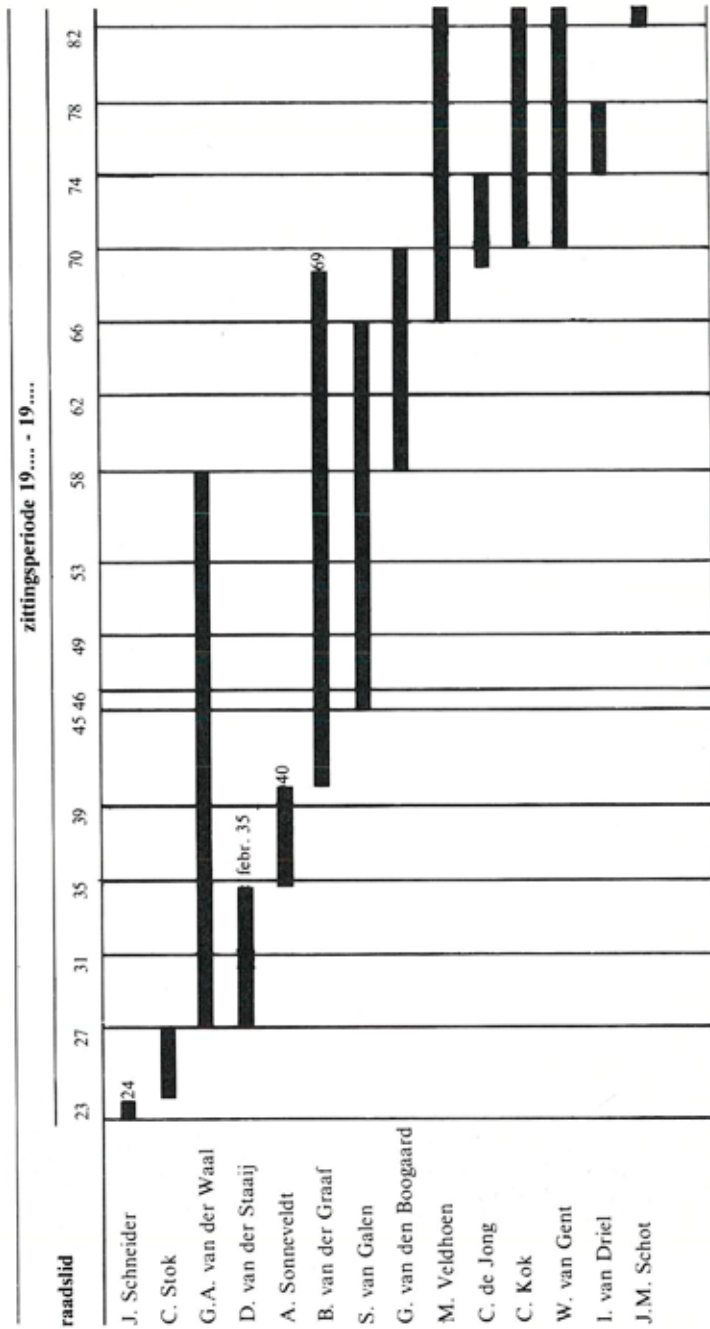
De gegevens met betrekking tot de dertiger jaren zijn onvolledig vanwege het ontbreken van het betreffende notulenboek.

Zittend v.l.n.r. ir. C. Kok, J.M. Schot, B. Stolk, M. Veldhoen en W. van Gent.

Staannd v.l.n.r. H. Roest, I. van Driel, A. den Ouden, A. Hofland, T. van Prooijen en A. Bode.

Bijlage 2: S.G.P.-raadsleden in relatie tot zittingsperiode

Bijlage 3: Zetelverdeling in de Gemeenteraad van Ridderkerk sinds 1923

Verk. jaar	SGP		CDA		PvdA		VVD		D'66		Vrijh.		Van Vrijz.		Overig		Totaal		
	stemm.	perc.	zetels	AR	CHU	KVP	(SDAP)			Bond	Gent	Herv.	stemm.	zetels	Chr. Soc.	Partij I;	Vrijz.	Dem. I	
1923	295	6,7	1	5	3		1					2		1	2		4383	15	Chr. Soc. Partij I; Vrijz. Dem. I
1927	594	11,7	2	4	2		2							1	4		5087	15	
1931	683	12,0	2	4	2		2			2	3						5704	15	
1935	882	13,6	2	4	2		2			3	2						6474	15	
1939	1108	15,8	2	4	3		3			3							7027	15	
1946	1292	14,7	3	4	3		6	1									8764	17	
1949	1541	16,8	3	5	3		5	1									9158	17	
1953	1781	17,2	3	5	4		6	1									10378	19	
1958	1942	15,4	3	4	3		7	2									12617	19	
1962	2302	15,4	3	4	3	1	9	1									14947	21	
1966	2393	13,3	3	8	1		8	2							1		18049	23	Bolnes Belangen I
1970 ¹⁾	2470	14,9	4	7	1		9	2	3						1		16588	27	Bolnes Belangen I
1974 ²⁾	2793	14,2	4	6	1		10	4	1 ³⁾						1		19634	27	Gem. Belangen I
1978	2803 ⁴⁾	12,2	3	8			12	4	2								22879	29	
1982	2982	13,1	4 ⁵⁾	7			10	5	2						1		22731	29	RPF I

1) opkomstplicht vervallen

2) kiesrecht van 21 jaar naar 18 jaar

3) PPR/D'66

4) inclusief 60 stemmen op RPF-kandidaten

5) SGP en GPV (239 stemmen op GPV-kandidaten).

Bijlage 4

STATUUT VAN SAMENWERKING tussen de kiesverenigingen van de Staatkundig Gereformeerde Partij (SGP) en het Gereformeerd Politiek Verbond (GPV) te Ridderkerk

(Vastgesteld en goedgekeurd tijdens SGP-GPV - overleg d.d. 10 november 1981.)

Artikel 1 Samenwerkende partijen

De samenwerkende partijen zijn de plaatselijke kiesverenigingen van de SGP en het GPV te Ridderkerk, hierna te noemen "de kiesverenigingen".

Artikel 2 Doel van de samenwerking

Zowel de SGP als het GPV hebben onder erkenning van de verwantschap van hun politieke doelstellingen en met behoud van eigen identiteit deze samenwerking aangegaan ter bevordering van een gemeentebeleid, zoals verwoord is in de beide verkiezingsprogramma's.

Artikel 3 Duur van de samenwerking

De samenwerking zal van kracht zijn tot het moment waarop de in 1982 te kiezen gemeenteraad van Ridderkerk zal worden ontbonden.

Artikel 4 Gemeenschappelijke kandidatenlijst

Naamgeving

De kiesverenigingen zullen bij de in 1982 te houden verkiezing van de Ridderkerkse gemeenteraad uitkomen met een gemeenschappelijke kandidatenlijst die zal worden ingediend onder de naam "SGP en GPV".

Kandidaten

Op deze gemeenschappelijke lijst zullen twintig kandidaten voorkomen, waarvan achttien SGP-kandidaten en twee GPV-kandidaten.

Plaatsen

De kiesvereniging van het GPV wijst de kandidaten aan voor de plaatsen 5 en 15 op de gemeenschappelijke lijst, terwijl de overige kandidaten door de kiesvereniging van de SGP worden aangewezen.

Artikel 5 Verkiezingspropaganda

De kiesverenigingen zullen voor de in art. 4 bedoelde verkiezing zelfstandig, zij het in onderling overleg, propaganda voeren om de kiezers op te wekken hun stem uit te brengen op een van de door hen op de gemeenschappelijke lijst geplaatste kandidaten.

Artikel 6 Raadsfractie

De kandidaten, die gekozen worden op de gemeenschappelijke lijst, zullen voor zover mogelijk als één fractie optreden.

Naamgeving

In de naam van de raadsfractie zal (zullen) alleen de naam (namen) worden opgenomen van de partij (partijen) die na de verkiezing een vertegenwoordiger/vertegenwoordigers in de gemeenteraad zal (zullen) hebben.

Opvolging vacature(s)

Een SGP-vakature zal door een kandidaat van de SGP worden vervuld en een GPV-vakature door een kandidaat van het GPV. Met het oog hierop zullen de besturen van beide kiesverenigingen dit statuut van samenwerking tijdig, bij het samenstellen van de lijst, ter kennis brengen van hun respectievelijke kandidaten voor de gemeenschappelijke lijst.

Samenstelling fractie

De fractievergaderingen zullen in principe een besloten karakter dragen en - naast de raadsleden - kunnen worden bijgewoond door een van de niet verkozen kandidaten van beide partijen.

INHOUDSOPGAVE

Woord vooraf — <i>B. Stolk</i>	3
Verantwoording — <i>A. den Ouden</i>	5
Historisch overzicht — <i>A. den Ouden</i>	7
1. Het eerste decennium	7
2. De naoorlogse jaren	21
3. Het tijdperk-Van der Graaf	28
4. De periode 1970-1982	56
Noten	67
Vraaggesprek met G. van den Boogaard	68
Herinneringen — <i>M. Veldhoen</i>	72
Studievereniging "De Politieke Christen" — <i>J. de Looze</i> ...	81
Bijlagen	87

